

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ,
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Διπλωματική Εργασία

**Η αστάθεια του φορολογικού πλαισίου και οι επιπτώσεις στην
επιχειρηματικότητα**

Της

ΜΑΡΙΑΝΝΑΣ Ε. ΓΚΑΤΖΟΛΑ

Επιβλέποντας:

ΘΕΟΦΑΝΗΣ Α. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΟΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού
διπλώματος ειδίκευσης στη Φορολογική, Λογιστική και Χρηματοοικονομική
Διοίκηση Στρατηγικών Αποφάσεων.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η επιχειρηματικότητα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαρκή οικονομική ανάπτυξη και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου μέσω χαμηλότερων τιμών, υψηλότερων μισθών και προόδου στην υγειονομική περίθαλψη. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που εμπλέκονται στη μεταφορά μιας ιδέας στην αγορά. Αν και μελέτες έχουν δείξει ότι οι φορολογικοί συντελεστές μπορεί να έχουν κάποια επίδραση στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, ορισμένοι επιχειρηματίες υποστηρίζουν ότι οι φορολογικοί συντελεστές δεν ασκούν πιέσεις σε όσους αποφασίζουν εάν θα ξεκινήσουν μια επιχείρηση ή θα προσλάβουν νέους υπαλλήλους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να μελετήσει τη σύνδεση της φορολογίας με την επιχειρηματικότητα.

Λέξεις κλειδιά: επιχειρηματικότητα, φορολογία, έμμεσος φόρος, άμεσος φόρος, φορολογικές μεταρρυθμίσεις

ABSTRACT

Entrepreneurship plays a key role in sustainable economic growth and in improving living standards through lower prices, higher wages and advances in healthcare. There are many factors involved in bringing an idea to market. Although studies have shown that tax rates can have some effect on job creation and business decisions, some entrepreneurs argue that tax rates do not put pressure on those who decide whether to start a business or hire new employees. In this context, the purpose of this paper is to study the connection between taxation and entrepreneurship.

Keywords: entrepreneurship, taxation, indirect tax, direct tax, tax reforms

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ABSTRACT	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
1.1 Εισαγωγή	6
1.2 Σκοπός και δομή της εργασίας	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	
2.1 Ορισμός επιχειρηματικότητας	9
2.2 Καθοριστικοί παράγοντες της επιχειρηματικότητας	11
2.2.1 Θεσμικοί παράγοντες	12
2.2.2 Οικονομικοί παράγοντες	13
2.2.3 Κοινωνικοί παράγοντες	15
2.3 Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα	16
2.4 Χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα	18
2.4.1 Χαρακτηριστικά πρώιμου σταδίου	18
2.4.2 Πολιτιστικές και προσωπικές αντιλήψεις σχετικά με την επιχειρηματικότητα	22
2.4.3 Χαρακτηριστικά γυναικείας επιχειρηματικότητας	23
2.4.4 Πρόσβαση στη χρηματοδότηση	24
2.4.5 Δεξιότητες και καινοτομία	25
2.5 Εμπόδια εισόδου	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3-ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

3.1 Ορισμός και σκοπός φόρου	28
3.2 Αρχές της φορολογίας	29
3.3 Κατηγορίες φόρων	31
3.3.1 Άμεσοι φόροι	32
3.3.2 Έμμεσοι φόροι	33
3.3.3 Αναλογικοί, προοδευτικοί και παλινδρομικοί φόροι	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4-Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Η φορολογία στην Ελλάδα	37
4.2 Αδυναμίες του ελληνικού συστήματος φορολογίας και διοίκησης	39
4.3 Μεταρρυθμίσεις του ελληνικού φορολογικού συστήματος	42
4.4 Αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5-ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

5.1 Βασικές πτυχές της επιχειρηματικότητας και της φορολογίας	47
5.2 Αντίκτυπος της φορολογίας στην απόφαση να γίνει κάποιος επιχειρηματίας	49
5.3 Αντίκτυπος της φορολογίας στις επενδύσεις	52
5.4 Επιπτώσεις της φορολογίας στην τοποθεσία της επιχείρησης	55
5.5 Ο αντίκτυπος της φορολογίας στην απασχόληση	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 Συμπεράσματα	60
6.2 Προτάσεις	62
Βιβλιογραφία	66

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ & ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Πίνακας 1: Καθιερωμένο ποσοστό ιδιοκτησίας επιχείρησης	17
Πίνακας 2: Συνολική επιχειρηματική δραστηριότητα πρώιμου σταδίου	17
Πίνακας 3: Επιχειρηματική δραστηριότητα με γνώμονα την ανάγκη	18
Διάγραμμα 1-Μερίδιο φορολογικών εσόδων του ΑΕΠ: Ελλάδα και ΕΕ-28 (2006-2016)	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγή

Η επιχειρηματικότητα είναι ένα εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης. Κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο αναζητούν ή εφαρμόζουν πολιτικές για την τόνωση της επιχειρηματικότητας ως μέσο για τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης, τη μείωση της φτώχειας και την προώθηση της καινοτομίας και της οικονομικής ανάπτυξης. Η προώθηση της επιχειρηματικότητας είναι επίσης μία από τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σύμφωνα με τους στόχους της ενιαίας αγοράς.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει την επιχειρηματικότητα μέσω σχεδίων δράσης, τα οποία περιλαμβάνουν τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα, τη δημιουργία ευκαιριών για τις γυναίκες μέσω πολιτικών, τη χαλάρωση των διοικητικών απαιτήσεων και την προώθηση παραγωγικών επενδύσεων.

Η επιχειρηματικότητα είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο. Ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζεται στη βιβλιογραφία για τη φορολογία και την επιχειρηματικότητα είναι ο ορισμός της «επιχειρηματικότητας». Προσπαθώντας να κρίνουμε σε ποιο βαθμό το φορολογικό σύστημα μπορεί να ενθαρρύνει ή να αποθαρρύνει την επιχειρηματικότητα, η πρόκληση είναι η μέτρηση του βαθμού στον οποίο οποιαδήποτε συγκεκριμένη εταιρεία έχει δημιουργήσει μια τέτοια καινοτόμο δραστηριότητα. Η βιβλιογραφία προσδιορίζει δύο βασικά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας την καινοτομία και την αβεβαιότητα.

Αυτά τα χαρακτηριστικά δεν επιτρέπουν την επισήμανση μιας ενιαίας κατηγορίας επιχειρήσεων ως επιχειρηματική, καθώς μπορούν να υπάρχουν σε διαφορετικούς βαθμούς μεταξύ των αυτοαπασχολούμενων και σε εταιρείες διαφορετικών διαστάσεων. Ωστόσο, οι μελέτες σχετικά με την επιχειρηματικότητα τείνουν να εστιάζουν στις νεοσύστατες επιχειρήσεις και σε νέες επιχειρήσεις και στις εταιρείες που επενδύουν στην E&A.

Η φορολογία είναι ένα από τα κύρια εργαλεία που διαθέτει η κυβέρνηση για να επηρεάσει την επιχειρηματικότητα προκειμένου να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της. Υπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις τρόποι με τους οποίους η φορολογία μπορεί να

επιηρεάσει την επιχειρηματική είσοδο (Bruce και Gurley 2004). Το πιο απλό, το θέμα των φόρων είναι η μείωση των αποδόσεων και η ανάληψη κινδύνων. Οι προσωπικοί φόροι επί των επιχειρηματιών μειώνουν τις επενδύσεις και τις προσλήψεις (Carroll et al., 2001).

Από την άλλη πλευρά, οι φόροι μπορούν να ενθαρρύνουν τις δραστηριότητες ανάληψης κινδύνων συμπίεζοντας τη διανομή των δηλώσεων μετά τη φορολογία, τουλάχιστον για την οριακή επένδυση, όταν οι ζημιές είναι πλήρως εκπεστέες (Domar και Musgrave, 1944). Οι φόροι μπορούν επίσης να αυξήσουν την αυτοαπασχόληση εάν οι επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν χαμηλότερους φόρους από τους εργαζομένους (Stenkula 2012).

Όταν οι φόροι είναι προοδευτικοί προτείνεται ένας άλλος μηχανισμός. Δεδομένου ότι οι επιχειρηματικές αποδόσεις είναι πιο διασκορπισμένες από τους μισθούς, η προοδευτικότητα του φορολογικού χρονοδιαγράμματος έχει σημασία καθώς και το επίπεδο της φορολογίας. Σε μια αδρανή εργασία, οι Gentry και Hubbard (2000) αποδεικνύουν ότι οι υψηλοί οριακοί φορολογικοί συντελεστές αποθαρρύνουν την είσοδο στην αυτοαπασχόληση.

Το αποτέλεσμα είναι ότι αυτοί οι «φόροι επιτυχίας» αποθαρρύνουν την επιχειρηματική είσοδο και είναι σύμφωνοι με το πλαίσιο κατανομής κινδύνων των Domar και Musgrave (1944), καθώς οι υψηλοί οριακοί φόροι ενισχύουν την ασυμμετρία σε ένα φορολογικό σύστημα όπου οι απώλειες κάτω από το επίπεδο πτώχευσης δεν πιστώνονται με φόρο. Το ενδιαφέρον της πολιτικής για τους φόρους υπερβαίνει τον αριθμό των μικρών επιχειρήσεων.

Ωστόσο, η προηγούμενη έρευνα επικεντρώθηκε μόνο στο θέμα των φόρων επί της ποσότητας της επιχειρηματικότητας, όπως το μερίδιο των επιχειρηματιών (ή αυτοαπασχολούμενων) ή την πιθανότητα ενός ατόμου να εισέλθει στην επιχειρηματικότητα. Ωστόσο, ένα άλλο ενδιαφέρον περιθώριο όσον αφορά την κοινωνική και ιδιωτική αξία είναι η ποιότητα των επιχειρηματικών επιχειρήσεων.

Οι Crawford και Freedman (2010) εξετάζουν την έρευνα πολιτικής σχετικά με τη φορολογία των μικρών επιχειρήσεων και υποστηρίζουν ότι οι πολιτικές που στοχεύουν στην αύξηση της δραστηριότητας των μικρών επιχειρήσεων δεν δημιουργούν αυτόματα καινοτόμο επιχειρηματικότητα.

1.2 Σκοπός και δομή της εργασίας

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αντιμετωπίζουν συνεχώς την πρόκληση της ευθυγράμμισης των μικροοικονομικών και μακροοικονομικών πολιτικών με τις υπάρχουσες ανάγκες των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών πτυχών των περιοχών δικαιοδοσίας τους. Δεδομένου του κεντρικού ρόλου που διαδραματίζει η φορολογία σε οποιαδήποτε οικονομία, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι πολλές χώρες στρέφονται συχνά σε φορολογικές ελαφρύνσεις σαν μέθοδο μείωσης της πίεσης στις υπάρχουσες επιχειρήσεις με την ελπίδα να προκαλέσουν επενδύσεις.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να εξετάσει το ζήτημα της αστάθειας του φορολογικού πλαισίου στην επιχειρηματικότητα. Αναλυτικότερα, στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλυθεί η έννοια της επιχειρηματικότητας, οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα και η εξέλιξή της στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο, θα παρουσιάσουμε τον ορισμό του φόρου, θα αναφερθούμε στους τύπους των φόρων και στον σκοπό της φορολογίας. Προχωρώντας στο τέταρτο κεφάλαιο θα μελετήσουμε τη φορολογία στην Ελλάδα, τις αδυναμίες που αντιμετωπίζει το ελληνικό φορολογικό σύστημα τις μεταρρυθμίσεις και τις αλλαγές που έχει υποστεί με το πέρασμα του χρόνου καθώς και τα αποτελέσματα αυτών των μεταρρυθμίσεων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, αναλύεται η σύνδεση της επιχειρηματικότητας με την φορολογία καθώς και οι επιπτώσεις της φορολογίας στην επιχειρηματικότητα και στα επιμέρους στοιχεία της. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα στα οποία καταλήγουμε καθώς και τις προτάσεις μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.1 Ορισμός επιχειρηματικότητας

Η επιχειρηματικότητα ασχολείται πρωτίστως με μια διαδικασία αλλαγής, ανάδυσης και δημιουργίας, δημιουργία νέας αξίας αλλά επίσης, και αλλαγή και δημιουργία για το άτομο (Anderson, 2015). Οι επιχειρηματίες συλλαμβάνουν ή παράγουν αλλαγή, έτσι ώστε η επιχειρηματικότητα να είναι η εκδήλωση της αλλαγής και η αλλαγή είναι το επιχειρηματικό περιβάλλον. Η επιχειρηματικότητα λειτουργεί για να συλλάβει την αλλαγή, να εφαρμόσει την αλλαγή και να δημιουργήσει αλλαγή καθώς σχηματίζει νέα τάξη, νέους οργανισμούς που εκδηλώνονται ως νέα επιχείρηση και νέα προϊόντα από την αναταραχή και το χάος της αλλαγής (Anderson et al., 2012).

Οι επιχειρηματίες διαφέρουν από τους διευθυντές, δεδομένου ότι δεν είναι απλώς φορείς της ρουτίνας διοικητικών καθηκόντων, αλλά είναι στρατηγικοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων που αποκομίζουν κέρδη με τη βέλτιστη χρήση σπάνιων πόρων υπό αβεβαιότητα (Glancey και McQuaid, 2000). Έτσι, ο επιχειρηματίας είναι ένας ειδικός που έχει τη λειτουργία να αντιμετωπίσει την αβεβαιότητα.

Με άλλα λόγια, η επιχειρηματικότητα απαιτεί τις διαχειριστικές και οργανωτικές δεξιότητες που απαιτούνται για την αντιμετώπιση του κινδύνου που σχετίζεται με τη δραστηριότητα της εταιρείας (Kihlstrom και Laffont, 1979). Ο Kirzner (1983) επικεντρώνεται στην εγρήγορση στις ανεκμετάλλευτες ευκαιρίες της αγοράς ως βασικός καθοριστικός παράγοντας της επιχειρηματικής επιλογής. Σύμφωνα με αυτήν την προοπτική, ο επιχειρηματίας είναι σε θέση να αντιληφθεί ευκαιρίες που μπορεί να ήταν διαθέσιμες στο παρελθόν, αλλά που δεν είχαν παρατηρηθεί από άλλους.

Επομένως, οι επιχειρηματίες είναι οικονομικοί παράγοντες με την ικανότητα να αναγνωρίζουν ευκαιρίες στην αγορά, οι οποίες είναι άφθονες από την ισορροπία, και προάγουν μια διαδικασία ανταγωνισμού που επιταχύνει τις προσαρμογές ισορροπίας. Σύμφωνα με τον Kirzner (1983), η επιχειρηματικότητα είναι μια σταθεροποιητική δύναμη. Αντίθετα, κατά την άποψη του Schumpeter (1942), η επιχειρηματικότητα είναι μια πηγή ανισορροπίας. Πιο συγκεκριμένα, ο επιχειρηματίας ορίζεται ως καινοτόμος με εξαιρετικές δεξιότητες που ανατρέπει τις υπάρχουσες συμβάσεις και παράγει καινοτομία.

Μια παρόμοια ιδέα προτείνεται από τον Shackle (1970), ο οποίος χαρακτηρίζει τον επιχειρηματία ως τον πράκτορα που έχει την ικανότητα όχι μόνο να αντιλαμβάνεται τις υπάρχουσες ευκαιρίες, αλλά ιδιαίτερα να φαντάζεται και να εκμεταλλεύεται μία πιθανή μελλοντική κατάσταση. Οι πιο πρόσφατες συνεισφορές έχουν διερευνήσει περαιτέρω τη σχέση μεταξύ επιχειρηματικότητας και πολύτιμων ευκαιριών (Venkataraman, 1997).

Συγκεκριμένα, ο Casson (2003) υποστηρίζει ότι οι επιχειρηματίες διαφέρουν όχι μόνο στην αποτροπή του κινδύνου τους, αλλά και στην πρόσβασή τους σε πληροφορίες και, ιδιαίτερα, στην ερμηνεία της σε ένα ευμετάβλητο περιβάλλον. Το βασικό συστατικό εδώ είναι η κρίση ότι ένας επιχειρηματίας είναι ένα άτομο του οποίου η κρίση αποκλίνει απαραίτητα από άλλους πράκτορες.

Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, ο επιχειρηματίας είναι σε θέση να αναγνωρίσει και να αξιολογήσει μερικές από τις ευκαιρίες που προκύπτουν καθώς οι συνθήκες αλλάζουν. Εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία, όλες οι προσεγγίσεις που παρουσιάζονται αγνοούν τη σημασία του κλάδου όπου λαμβάνεται η επιχειρηματική απόφαση. Από αυτή την άποψη, η βιβλιογραφία της βιομηχανικής οργάνωσης προσφέρει σημαντικές συνεισφορές για την υπέρβαση αυτού του ορίου.

Δεδομένης της ευρείας διαθεσιμότητας δεδομένων για τους αυτοαπασχολούμενους, οι εφαρμοσμένες μελέτες συχνά εξομοιώνουν τους επιχειρηματίες με τους αυτοαπασχολούμενους, αν και οι δύο έννοιες δεν συμπίπτουν. Η βιβλιογραφία της οικονομικής εργασίας, ειδικότερα, έχει αφιερώσει μεγάλη προσοχή στην ανάλυση της συμπεριφοράς «αυτοαπασχόλησης» (Parker, 2004), προκειμένου να αναλυθεί η μηχανισμός πίσω από τις επιχειρηματικές επιλογές.

Σύμφωνα με ορισμένους συγγραφείς, που βασίζονται κυρίως στην παράδοση του Schumpeterian, ο ορισμός του επιχειρηματία ως αυτοαπασχολούμενου είναι πολύ ευρύς, καθώς η επιχειρηματικότητα πρέπει να ταυτιστεί κυρίως με την εισαγωγή καινοτομιών από ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που συντονίζουν τους παράγοντες παραγωγής (Baumol, 2005).

Αντιθέτως, άλλοι υποστηρίζουν ότι αυτός ο ορισμός είναι πολύ στενός, επειδή δεν λαμβάνει υπόψη την επιχειρηματικότητα στον εταιρικό και κοινωνικό τομέα (Landes et al., 2012). Αν και η αλληλεπικάλυψη δεν είναι τέλεια (Schuetze και Bruce, 2004),

ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο μέτρο επιχειρηματικότητας είναι το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων φορολογουμένων (Gentry και Hubbard, 2000).

Είναι ευρέως αναγνωρισμένο στη βιβλιογραφία ότι οι καινοτομίες είναι πιθανό να προέρχονται από νεοσύστατες επιχειρήσεις και νέες επιχειρηματικές εταιρείες. Ωστόσο, ορισμένες μελέτες επισημαίνουν ότι ένα μικρό μερίδιο των ταχέως αναπτυσσόμενων επιχειρηματικών επιχειρήσεων συμβάλλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη (Henrekson and Johansson, 2010).

Η Acs (2008) χαρακτήρισε αυτές τις επιχειρήσεις ως υψηλού επιπέδου επιχειρηματικές εταιρείες που επηρεάζουν σημαντικά την οικονομία δημιουργώντας βασικές καινοτομίες, ενισχύοντας την απασχόληση και μετατοπίζοντας τη δυνατότητα παραγωγής προς τα έξω. Συνήθως, οι επιχειρηματικές δραστηριότητες υψηλού αντίκτυπου δεν πραγματοποιούνται σε νεοσύστατες επιχειρήσεις ή σε νέες και μικρές επιχειρήσεις.

Επιπλέον, η προσέγγιση των ικανοτήτων (Eliasson και Eliasson 1996) τονίζει ότι η ανάπτυξη των επιχειρήσεων όχι μόνο εξαρτάται από τις επιχειρηματικές ικανότητες του ιδρυτή, αλλά όλο και περισσότερο από τη λειτουργία των σχετικών κεφαλαίων, της εργασίας και άλλων αγορών, και από τις δεξιότητες των παραγόντων σε αυτές τις αγορές.

Οι Henrekson et al. (2010) προσδιόρισαν τέσσερα στάδια του κύκλου ζωής της εταιρείας, ανάπτυξη επιχειρηματικών ιδεών, εμπορευματοποίηση, ταχεία ανάπτυξη και στασιμότητα. Σύμφωνα με αυτούς τους συγγραφείς, επομένως, οι βασικοί παράγοντες στο αρχικό στάδιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι οι επιχειρηματίες, και οι εφευρέτες ενώ στα επόμενα στάδια διαδραματίζεται ένας ρόλος από εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

2.2 Καθοριστικοί παράγοντες της επιχειρηματικότητας

Η επιχειρηματική δραστηριότητα είναι το κλειδί για την οικονομική ανάπτυξη. Ένας καθοριστικός παράγοντας είναι αυτός που αυξάνει (Acs και Armington, 2003) και κατευθύνει την επιχειρηματική δραστηριότητα. Έχει αποδειχθεί ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα ποικίλλει ανάλογα με το συνδυασμό πόρων, παραγόντων ή στοιχείων που υπάρχουν στις περιοχές. Ο προσδιορισμός των στοιχείων, που είναι ζωτικής

σημασίας για την επιχειρηματική δραστηριότητα, παρουσιάζει ένα ολοκληρωμένο μοντέλο για μια τέτοια δραστηριότητα. Η βιβλιογραφία στοχεύει στον εντοπισμό των στοιχείων που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα. Αυτοί οι παράγοντες ομαδοποιούνται σε θεσμικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

2.2.1 Θεσμικοί παράγοντες

Οι θεσμικοί παράγοντες που αποτελούνται από γνωστικούς, ρυθμιστικούς και πολιτικούς παράγοντες προτείνονται από τον Kostova (1997). Ο γνωστικός παράγοντας περιλαμβάνει τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τα πλαίσια για την κατηγοριοποίηση και την αξιολόγηση των πληροφοριών που κατέχουν τα άτομα σε μια περιοχή. Η ικανότητα αναγνώρισης σχετικών πληροφοριών για τη διαχείριση του κινδύνου που ενέχει μια επιχείρηση πρέπει να σχετίζεται με την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Η γνώση του πώς να ξεκινήσει μια εταιρεία θα μπορούσε να διασκορπιστεί σε μια περιοχή (Spencer και Gomez, 2003). Ο ρυθμιστικός παράγοντας διαμορφώνεται από τους νόμους, τους κανονισμούς, τα προγράμματα βοήθειας και τις κυβερνητικές πολιτικές για την προώθηση της επιχειρηματικότητας, τη μείωση του κινδύνου έναρξης μιας επιχείρησης και την ευκολία απόκτησης πόρων και επιτυχίας.

Αυτός ο παράγοντας καθορίζει τις ευθύνες των ιδιοκτητών μικρών επιχειρήσεων, εκχωρώντας δικαιώματα ιδιοκτησίας (Gómez, 2003). Ο ρυθμιστικός παράγοντας αποτελείται από το βαθμό στον οποίο τα άτομα σε μια χώρα θαυμάζουν τις επιχειρήσεις και εκτιμούν τη δημιουργική και καινοτόμο σκέψη (Busenitz, 2000). Ο Kostova (1997) ορίζει το κανονιστικό στοιχείο ως κοινωνικούς κανόνες, αξίες και γνώση της ανθρώπινης συμπεριφοράς που μοιράζονται σε μια κοινωνία τα άτομα.

Ένα θετικό ρυθμιστικό περιβάλλον δεν παρέχει αρκετή ώθηση για την προώθηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (Spencer και Gomez, 2003). Η κρατική παρέμβαση μπορεί να ταξινομηθεί σε δύο τύπους, την οδηγία και τη διευκόλυνση. Η κυβέρνηση στον διαχειριστικό της ρόλο καθορίζει την ανάπτυξη, την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Στοχεύει στην επίτευξη αποτελεσμάτων με τη σκόπιμη παρέμβαση στις αγορές εφαρμόζοντας κίνητρα και ελέγχους, εντοπίζει ευκαιρίες και προτείνει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσουν οι εταιρείες.

Η προσέγγιση της οδηγίας σχετίζεται με την επίδραση στην αλλαγή των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των υφιστάμενων βιομηχανιών. Ο διευκολυντικός ρόλος στοχεύει στη δημιουργία περιβαλλόντων για τους επιχειρηματίες να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες τους για παροχή νόμου και τάξης, δημόσια υποδομή, και κοινωνική σταθερότητα που δεν μπορούν να παρέχονται από τις ιδιωτικές αγορές (Yu, 1998).

Οι Bjornskon και Foss (2006) μελέτησαν περιφερειακές κανονιστικές πτυχές. Στην έρευνά τους, ανέλυσαν το κυβερνητικό θεσμικό πλαίσιο για την αξιολόγηση των οικονομικών πολιτικών και του θεσμικού σχεδιασμού και τον αντίκτυπό του στην επιχειρηματικότητα. Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ του καθορισμού του μεγέθους της κυβέρνησης και της επιχειρηματικότητας.

Η κυβερνητική συμμετοχή στην κατανάλωση, τις μεταβιβάσεις, τις επιδοτήσεις και τη φορολογική τους πολιτική σχετίζεται αρνητικά με την επιχειρηματικότητα. Ο Siegel (2005) έδειξε ότι οι νομικοί κανόνες θα επηρεάσουν τα επίπεδα της επιχειρηματικής δραστηριότητας και προτείνουν ότι αυτές οι ελλείψεις μπορούν να ξεπεραστούν εν μέρει χρησιμοποιώντας κοινωνικά δίκτυα για να διευκολυνθεί η ισορροπία των πόρων.

Η κυβέρνηση ενεργεί ως επιχειρηματίας όταν οι πολιτικές ή οι διευκολυντικές οδηγίες τους δημιουργούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για μια χώρα. Η διασταύρωση της κυβέρνησης και της επιχειρηματικότητας μπορεί να οδηγήσει την οικονομία στην επίτευξη μεγάλων πραγμάτων (Yu, 1998).

Αλλά από την άλλη πλευρά, η υψηλή κρατική παρέμβαση της δημόσιας χρηματοδότησης μειώνει τα κίνητρα για την άσκηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (Bjornskon και Foss, 2006). Η σπατάλη δημόσιων πόρων για μόνιμη κατοχή θέσεων εργασίας που δεν προσθέτουν αξία στην παραγωγή εξαντλεί την ικανότητα της οικονομίας να ανταγωνίζεται σε αγορές που δεν σέβονται τα σύνορα (Gutiérrez, 1996).

2.2.2 Οικονομικοί παράγοντες

Οι Amoros et al. (2012) προτείνουν ότι η δημόσια πολιτική για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων πρέπει να σχεδιαστεί για να υποστηρίζει δυναμικούς επιχειρηματικούς τομείς και όχι βιομηχανίες σε μια περιοχή. Οι Liao et al. (2001) ανέπτυξαν ένα μοντέλο για τον προσδιορισμό της ανάπτυξης μιας επιχειρηματικής συμπεριφοράς. Το μοντέλο

συμπεριφοράς τους βασίζεται σε χαρακτηριστικά μακροπεριβάλλοντος και μικροπεριβάλλοντος.

Οι μακροοικονομικοί παράγοντες σχετίζονται με τη δημόσια πολιτική, τις υποδομές της αγοράς, τις χρηματοοικονομικές αγορές και τις τεχνολογικές εξελίξεις. Οι μικροπεριβαλλοντικοί παράγοντες περιλαμβάνουν εσωτερικούς παράγοντες όπως κίνητρα και φιλοδοξίες των επιχειρηματιών, οι οποίοι είναι κρίσιμοι για την κατανόηση της ανάπτυξης των επιχειρήσεων.

Οι Begley et al. (2005) διαμόρφωσαν τη σχέση μεταξύ των πολιτικών και οικονομικών διαστάσεων του περιβάλλοντος και της επιχειρηματικότητας. Οι πολιτικές-οικονομικές διαστάσεις αποτελούνται από την οικονομική, την πολιτική, την αγορά και την κοινωνική υποδομή που καθορίζει το ενδιαφέρον της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Ορισμένοι οικονομολόγοι (Audretsch και Keilbach, 2004b) έχουν αναγνωρίσει το φυσικό κεφάλαιο, το ανθρώπινο κεφάλαιο και το κεφάλαιο γνώσης ως παράγοντες που ενθαρρύνουν την οικονομική ανάπτυξη. Εισηγάγαν επίσης έναν τέταρτο παράγοντα, την έννοια του επιχειρηματικού κεφαλαίου. Το επιχειρηματικό κεφάλαιο περιλαμβάνει όλους τους παράγοντες και τις δυνάμεις της κοινωνίας που οδηγούν στη δημιουργία εταιρειών.

Είναι η παροχή μιας περιοχής ευνοϊκών παραγόντων για την επιχειρηματικότητα. Το μοντέλο τους διαπίστωσε ότι υπάρχει μια θετική σχέση με την οικονομική ανάπτυξη και το περιφερειακό κατά κεφαλήν εισόδημα. Η ίδια η ιδέα εφαρμόστηκε για να διερευνηθεί η σχέση της με την περιφερειακή παραγωγικότητα της εργασίας. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το επιχειρηματικό κεφάλαιο έχει σημαντικό και θετικό αντίκτυπο στην περιφερειακή παραγωγικότητα της εργασίας (Audretsch και Keilbach, 2005).

Οι Spencer και Gomez (2003) βλέπουν την αυτοαπασχόληση ως την απλούστερη μορφή επιχειρηματικότητας. Ο Acs (1992) δήλωσε ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης της αυτοαπασχόλησης μπορούν να σχετίζονται με αυξήσεις στην επιχειρηματική δραστηριότητα, αύξηση της ποικιλομορφίας και υψηλά επίπεδα ανθρώπινου κεφαλαίου.

Η κυβέρνηση και οι πολιτικές της μπορούν να επηρεάσουν την αυτοαπασχόληση σε μια περιοχή. Σε περιοχές με γενναιόδωρα επιδόματα πρόνοιας, τα περισσότερα άτομα τείνουν να μην ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό και να γίνουν μέρος της επιχειρηματικότητας (Bygrave και Cowling, 2004).

2.2.3 Κοινωνικοί παράγοντες

Οι Lee et al. (2004) διερεύνησαν τη σύνδεση μεταξύ του περιφερειακού κοινωνικού, ανθρώπινου κεφαλαίου και της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων. Το μοντέλο τους βασίζεται στην ιδέα ότι η ποικιλομορφία και η δημιουργικότητα έχουν θετικό κοινωνικό αντίκτυπο στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Η έρευνα δείχνει ότι η δημιουργικότητα και η ποικιλομορφία είναι κρίσιμοι πόροι για την τόνωση της επιχειρηματικότητας.

Σημείωσαν επίσης ότι είναι σημαντικό να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στο περιβάλλον και στο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η επιχειρηματική δραστηριότητα. Οι López et al. (2006), βρήκαν μια ισχυρή επιρροή μεταξύ των κοινωνικοπολιτισμικών παραγόντων στο να αποφασίσουν εάν θα δημιουργήσουν μια εταιρεία.

Άλλες έρευνες (Kueger και Brazeal, 1994) διαπίστωσαν ότι σε μια κοινότητα, η πολιτική και κοινωνική υποστήριξη από επιχειρηματικούς ηγέτες και το ομαδικό πνεύμα είναι κρίσιμα για την προώθηση της επιχειρηματικότητας. Έχει αποδειχθεί επίσης (Greve και Salaff, 2003) ότι οι κοινωνικές σχέσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία ίδρυσης μιας εταιρείας.

Κατά τη φάση προγραμματισμού κρίθηκε απαραίτητη η υποστήριξη των κοινωνικών δικτύων. Στο πρώτο και τελευταίο στάδιο, αυτός ο αντίκτυπος μειώνεται σημαντικά. Οι κοινωνικοί παράγοντες σε αυτό το μοντέλο αποτελούνται από την εκπαίδευση και τον πολιτισμό (Acs et al., 2006). Η εκπαίδευση αναλύεται μέσω του αριθμού των εκπαιδευομένων που σκοπεύουν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση (Beugelsdijk και Noorderhaven, 2004).

Ο πολιτισμός αναλύεται μέσω της καινοτόμου ικανότητας και της προώθησης της επιχειρηματικότητας σε μια περιοχή. Η επιχειρηματική δραστηριότητα ορίζεται από τους Bosma και Harding (2006), ως ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται στη διαδικασία έναρξης μιας επιχείρησης ή που είναι ήδη ιδιοκτήτες μιας νέας εταιρείας.

Τα στοιχεία της επιχειρηματικότητας είναι οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών, ευκαιριών, επιχειρηματικού περιβάλλοντος και καινοτομίας. Αυτό το μοντέλο προτείνει ότι υπάρχει μια στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της επιχειρηματικής δραστηριότητας και της οικονομικής ανάπτυξης. Η οικονομική ανάπτυξη ορίζεται ως η αύξηση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος.

2.3 Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Η κατάσταση και οι στάσεις απέναντι στην επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα μπορούν να εξεταστούν από τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από το Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Το έργο Global Entrepreneurship Monitor είναι μια ετήσια αξιολόγηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, των φιλοδοξιών και των στάσεων σε 85 χώρες. Τα δεδομένα που συλλέγει είναι εναρμονισμένα, ώστε να διευκολύνονται οι διακρατικές συγκρίσεις.

Προκειμένου να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, τα ελληνικά δεδομένα θα παρουσιαστούν μαζί με τα δεδομένα για έξι άλλες ευρωπαϊκές χώρες: Σουηδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο και Γερμανία. Σύμφωνα με το GEM (2012), το ποσοστό καθιερωμένης ιδιοκτησίας επιχείρησης αναφέρεται στον ιδιοκτήτη ή τον διευθυντή μιας εγκατεστημένης επιχείρησης, που έχει πληρώσει μισθούς, ή οποιοσδήποτε άλλες πληρωμές για περισσότερο από 42 μήνες. Οι τιμές για τις επτά χώρες παρουσιάζονται στον πίνακα 1.

Με βάση τον συγκεκριμένο πίνακα, μπορούμε να δούμε ότι η Ελλάδα έχει σαφώς το υψηλότερο ποσοστό καθιερωμένων ιδιόκτητων επιχειρήσεων από τις επτά χώρες σε σύγκριση με τα διαθέσιμα στοιχεία για την Ελλάδα που ξεκινούν το 2003. Το ποσοστό των ιδιόκτητων επιχειρήσεων αυξήθηκε από περίπου 6,5% του πληθυσμού το 2004, σε σχεδόν 15,8% το 2011.

Πίνακας 1: Καθιερωμένο ποσοστό ιδιοκτησίας επιχείρησης

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Greece	-	-	19.6	6.5	10.5	8.2	13.3	12.6	15.1	14.8	15.8
Sweden	5.7	6.8	5.3	6	6.3	5	4.7	5.2	5.8	6.4	7
Portugal	4.7	5.6	6.5	7.3	7.2	7.1	7.1	6.5	6	5.4	5.7
Spain	4.7	8.4	4	7.8	7.7	5.4	6.4	9.1	6.4	7.7	8.9
UK	3.3	5.5	5.8	5.1	5.1	5.4	5.1	6	6.1	6.4	7.2
France	1.6	1.3	1.6	1.5	2.3	1.3	1.7	2.8	3.2	2.4	2.4
Germany	4.2	4.8	4.6	4.3	4.2	3	3.5	4	5.1	5.7	5.6

Πηγή- *Global Entrepreneurship Monitor, 2012*

Η Ελλάδα έχει την υψηλότερη μέση αξία καθιερωμένης ιδιοκτησίας επιχείρησης για την περίοδο 11 ετών (12,9%), ακολουθούμενη από την Ισπανία (7%). Η χώρα με τη χαμηλότερη μέση τιμή είναι η Γαλλία (2%).

Η GEM (2012) ορίζει το σύνολο επιχειρηματικού αρχικού σταδίου ως ποσοστό του πληθυσμού, οι οποίοι είτε είναι νεοεμφανιζόμενοι επιχειρηματίες είτε είναι ιδιοκτήτες-διευθυντές μιας νέας επιχείρησης. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 2.

Πίνακας 2: Συνολική επιχειρηματική δραστηριότητα πρώιμου σταδίου

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Greece	-	-	6.8	5.8	6.5	7.9	5.7	9.9	8.8	5.5	8
Sweden	3.8	3.9	4.1	3.7	4	3.4	4.2	4.4	4.6	4.9	5.8
Portugal	5.2	4.9	4.2	3.8	5.6	7	8.8	7.2	5.9	4.4	7.5
Spain	5.4	4.6	6.6	5.1	5.7	7.3	7.6	7	5.1	4.3	5.8
UK	5.4	5.4	6.4	6.2	6.2	5.8	5.5	5.9	5.7	6.4	7.3
France	2.6	3.1	1.6	6	5.4	4.4	3.2	5.6	4.3	5.8	5.7
Germany	5.8	5.2	5.2	4.4	5.1	4.2	4	3.8	4.1	4.2	5.6

Πηγή- *Global Entrepreneurship Monitor, 2012*

Η Ελλάδα έχει την υψηλότερη μέση αξία της συνολικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στα πρώτα στάδια (7,2%), ακολουθούμενη από το Ηνωμένο Βασίλειο (6%). Η Σουηδία και η Γαλλία έχουν τα χαμηλότερα (4,3%). Όπως ορίζεται από το GEM (2012), η επιχειρηματική δραστηριότητα βάσει της ανάγκης αναφέρεται στο ποσοστό των ατόμων που συμμετέχουν στην επιχειρηματικότητα, επειδή δεν είχαν άλλη επιλογή για εργασία. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 3.

Πίνακας 3: Επιχειρηματική δραστηριότητα με γνώμονα την ανάγκη

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Greece	-	-	38	29	14	21	10	31	26	28	25
Sweden	11	17	9	9	14	7	10	11	12	13	6
Portugal	19	21	23	26	21	15	10	14	18	22	18
Spain	22	22	5	12	14	15	15	15	16	25	26
UK	14	13	15	10	11	15	11	14	17	11	17
France	17	3	22	23	39	39	24	10	14	25	15
Germany	17	22	23	28	31	36	32	26	31	26	19

Πηγή- *Global Entrepreneurship Monitor, 2012*

Ο πίνακας 3 δείχνει ότι στην Ελλάδα, από το 2007 και μετά, σημειώθηκε μεγάλη αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας που βασίζεται στις ανάγκες, από 10% το 2007 σε 25% το 2011. Η υψηλότερη συνολική επιχειρηματική δραστηριότητα που βασίζεται στις ανάγκες μπορεί να παρατηρηθεί στη Γερμανία, κυμαίνεται από 17% έως 36% κατά την τελευταία δεκαετία.

2.4 Χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα

2.4.1 Χαρακτηριστικά πρώιμου σταδίου

Στην Ελλάδα, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών, το οποίο το 2017 ήταν στα αρχικά στάδια της επιχειρηματικής δραστηριότητας (συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης), μειώθηκε στο 4,8% (περίπου 320 χιλιάδες άτομα) από 5,7% (περίπου 380 χιλιάδες) το 2016. Αυτό το ποσοστό είναι το χαμηλότερο που έχει καταγραφεί ποτέ (2003-2017: 6,9%) και πολύ κάτω από το μέσο επίπεδο των οικονομιών που βασίζονται στην καινοτομία (2017: 9,2%).

Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι παρά τη σταδιακή σταθεροποίηση της οικονομίας κατά τη διάρκεια του 2017, η αβεβαιότητα παρέμεινε ισχυρή και επηρέασε το επίπεδο της επιχειρηματικότητας στα πρώτα στάδια. Ταυτόχρονα, ωστόσο, σημειώθηκε μικρή αύξηση της προσφοράς μισθωτής απασχόλησης, ενώ η ανεργία μειώθηκε. Περίπου το 56% των επιχειρηματιών πρώτου σταδίου είναι νέοι επιχειρηματίες, ενώ το υπόλοιπο είναι νεοεμφανιζόμενοι επιχειρηματίες (IOBE, 2018).

Αυτό το ποσοστό είναι λίγο υψηλότερο από το μέσο όρο των οικονομιών που βασίζονται στην καινοτομία και έχει αυξηθεί σε σύγκριση με το 2016, όταν οι

νεοεμφανιζόμενοι επιχειρηματίες ήταν πάνω από το μισό του συνόλου. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του 2017 περισσότεροι από τους μισούς από αυτούς που βρίσκονταν στο αρχικό στάδιο της επιχειρηματικότητας έκαναν το κρίσιμο βήμα από τις προπαρασκευαστικές ενέργειες έως την πραγματική έναρξη μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι μια θετική εξέλιξη.

Λαμβάνοντας υπόψη το υψηλό ποσοστό των καθιερωμένων επιχειρηματιών που λειτουργούν για τουλάχιστον 3,5 χρόνια στη χώρα, το οποίο το 2017 έφτασε το 12,4% (από 14,1% το 2016), σημαίνει ότι περίπου το 17% του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών (1,13 εκατομμύρια άτομα) έχει κάποια σχέση με την επιχειρηματικότητα, είτε στα πρώτα είτε στα επόμενα στάδια (IOBE, 2018).

Η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση στο σύνολο της επιχειρηματικότητας μεταξύ των οικονομιών που βασίζονται στην καινοτομία, ως αποτέλεσμα της πρώτης θέσης στην καθιερωμένη επιχειρηματικότητα. Το ποσοστό του πληθυσμού που έκλεισε μια επιχειρηματική κίνηση το 2017 έφτασε το 4,2% (περίπου 310 χιλιάδες άτομα), υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό το 2016 (3,8%) και πολύ υψηλότερο από το μέσο όρο των οικονομιών που βασίζονται στην καινοτομία (2,2%).

Οι μισοί από αυτούς αναφέρουν ότι ο κύριος λόγος για αυτήν την αναστολή δραστηριότητας ήταν η έλλειψη κερδοφορίας. Αυτό το εύρημα σχετίζεται με τα υψηλά επίπεδα επιχειρηματικότητας γενικά, καθώς σε χώρες με ποσοτικά πολλές νέες επιχειρήσεις, καταγράφονται επίσης πολλές αποτυχίες. Κατά συνέπεια, ο σχεδιασμός πολιτικής για την τόνωση της επιχειρηματικότητας δεν θα πρέπει να εστιάζεται μόνο στην ποσοτική του αύξηση.

Αντίθετα, λιγότερες επιχειρήσεις μπορούν να δημιουργηθούν σε μια οικονομία, αλλά με καλύτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά και πιο σημαντικό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην οικονομία. Το 29% των επιχειρηματιών πρώτου σταδίου είναι επιχειρηματίες που βασίζονται στην ανάγκη, ενώ το 37% είναι επιχειρηματίες που βασίζονται σε ευκαιρίες (IOBE, 2018).

Σε σύγκριση με τον μέσο όρο των οικονομιών που βασίζονται στην καινοτομία, η επιχειρηματικότητα βάσει ευκαιριών είναι πολύ χαμηλή (53,5%), ενώ η επιχειρηματικότητα βάσει αναγκών είναι υψηλότερη (22,9%). Ωστόσο, αξίζει να

σημειωθεί ότι το 2017 το ποσοστό των επιχειρηματιών που βασίζονται στις ανάγκες αυξήθηκε για 4η συνεχόμενη χρονιά (IOBE, 2018).

Όσον αφορά την ηλικία, το 2017 η υψηλότερη συμμετοχή στα αρχικά στάδια της επιχειρηματικότητας ήταν από την ηλικιακή ομάδα 35-44 ετών, (7,6% έναντι 11,3% στις οικονομίες που βασίζονται στην καινοτομία). Σε γενικές γραμμές, λόγω της μείωσης του επιπέδου επιχειρηματικότητας σε πρώιμο στάδιο, καταγράφεται χαμηλότερη συμμετοχή από όλες τις ηλικιακές ομάδες, τουλάχιστον σε σύγκριση με τις οικονομίες που βασίζονται στην καινοτομία.

Δύο στους τρεις επιχειρηματίες προέρχονται από την πιο παραγωγική ηλικιακή ομάδα (25-44 ετών), με τον μέσο επιχειρηματία πρώιμου σταδίου να είναι 35 ετών. Ωστόσο τα τελευταία 3 χρόνια, το μερίδιο των νεότερων ηλικιών φαίνεται να αυξάνεται. Το αν αυτή η εξέλιξη είναι θετική ή όχι είναι μάλλον αμφιλεγόμενη. Η υψηλή συμμετοχή των νέων δεν είναι απαραίτητα προτιμητέα, καθώς παρόλο που οι νέοι έχουν πάθος και δυναμισμό, δεν διαθέτουν την εμπειρία, τις επιχειρηματικές γνώσεις και τη δικτύωση που μπορεί να αυξήσουν τις πιθανότητες επιτυχίας τους.

Εκτός αυτού, στις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες του κόσμου, η έναρξη μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας φαίνεται να περιλαμβάνει κυρίως ηλικιωμένους, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες η πλειοψηφία προέρχεται από νεότερους ανθρώπους, που ίσως οδηγούνται στην επιχειρηματικότητα για να βγάλουν τα προς το ζην.

Η μείωση του συνολικού επιπέδου επιχειρηματικότητας επηρέασε τόσο τις γυναίκες όσο και τους άνδρες με τον ίδιο τρόπο. Το ποσοστό της γυναικείας επιχειρηματικότητας στα πρώτα στάδια μειώθηκε στο 3,9% από 4,8% το 2016, ενώ το ποσοστό για τους άνδρες μειώθηκε σε 5,7% από 6,6% το 2016 (IOBE, 2018).

Οι γυναίκες στην αρχική φάση της επιχειρηματικότητας παραμένουν υψηλές. Φτάνει στο 40%, ελαφρώς χαμηλότερο σε σύγκριση με το 2016, αλλά υψηλότερο σε σύγκριση με το 2013, όταν ήταν στο 29%. Αυτό είναι κυρίως ανάγκη και όχι επιχειρηματικότητα που βασίζεται σε ευκαιρίες, αν και η διαφορά από την επιχειρηματικότητα για άνδρες δεν είναι σημαντική.

Το 2017, το 41,7% των επιχειρηματιών του πρώτου σταδίου είχαν τουλάχιστον ένα βαθμό τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παρουσιάζοντας υψηλότερο μερίδιο σε σύγκριση με

το 2016, ενώ το άλλο 11,5% είχε μεταπτυχιακό. Αυτό σημαίνει ότι περισσότεροι από τους μισούς επιχειρηματίες στα πρώτα στάδια έχουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση (IOBE, 2018).

Η συμμετοχή στην επιχειρηματικότητα ατόμων ανώτερου εκπαιδευτικού επιπέδου θα πρέπει να είναι ένας συνεχής στόχος πολιτικής, καθώς η σχετική βιβλιογραφία δείχνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου των ιδρυτών και της πιθανότητας επιβίωσης της νεοσύστατης επιχείρησής τους. Επιπλέον, αυτό μπορεί επίσης να ευνοήσει τον επιχειρηματία σε σχέση με τη χρηματοδότηση, καθώς οι επενδυτές αξιολογούν αυτό το προσωπικό στοιχείο πολύ θετικά.

Το 3,2% των ατόμων ηλικίας 18-64 ετών (περίπου 214 χιλιάδες άτομα) δήλωσαν ότι ήταν άτυποι επενδυτές στην επιχειρηματική ενέργεια άλλου ατόμου, ποσοστό ελαφρώς χαμηλότερο σε σύγκριση με το 2016, αλλά επίσης χαμηλότερο από τον μέσο όρο των οικονομιών που βασίζονται στην καινοτομία (5,4%). Περίπου το 83% των άτυπων επενδυτών είναι μέλη της οικογένειας (IOBE, 2018).

Ο ρόλος των άτυπων επενδυτών είναι σημαντικός λαμβάνοντας υπόψη το πρόβλημα της πρόσβασης σε χρηματοδότηση στην Ελλάδα. Ωστόσο, σε αυτήν την περίπτωση υπάρχει επίσης έλλειψη μιας πιο επαγγελματικής επιχειρηματικής αξιολόγησης του εγχειρήματος, καθώς δεν χρησιμοποιούνται επίσημες διαδικασίες ούτε γίνονται ορθολογικές επιλογές.

Σε τομεακό επίπεδο, το υψηλό ποσοστό νέων επιχειρήσεων στον πρωτογενή τομέα κατά τη διάρκεια του 2015 (12%) μειώθηκε σε 4% το 2017. Αντίθετα, οι νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες στη μεταποίηση αυξήθηκαν στο 24,5%, κάτι που είναι θετική εξέλιξη, ενώ μικρή πτώση σημειώθηκε στο ποσοστό των νέων καταναλωτικών δραστηριοτήτων (IOBE, 2018).

Ωστόσο, η σταθεροποίηση της οικονομίας το 2017 και η μικρή αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης εξακολουθούν να έχουν αντίκτυπο στην ενίσχυση του ενδιαφέροντος για επιχειρηματικές πρωτοβουλίες σε δραστηριότητες προσανατολισμένες στους καταναλωτές και συγκεκριμένα στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο.

Σχεδόν δύο στους τρεις επιχειρηματίες των αρχικών σταδίων δήλωσαν ότι κανένας (δυναμικός) πελάτης δεν θα θεωρήσει τα προϊόντα / τις υπηρεσίες του ως νέα και

καινοτόμα, πολύ υψηλότερο ποσοστό από τον μέσο όρο στις οικονομίες που βασίζονται στην καινοτομία. Εκτός αυτού, μόνο το 3,9% δηλώνει ότι όλοι θα θεωρούν τα προϊόντα τους καινοτόμα (IOBE, 2018).

Περίπου το 50,7% των επιχειρηματιών της πρώτης φάσης δήλωσε ότι πολλές επιχειρήσεις προσφέρουν παρόμοιο προϊόν ή υπηρεσία, κοντά στο μέσο ποσοστό στις οικονομίες που βασίζονται στην καινοτομία (51,2%). Επιπλέον, το 54% των επιχειρηματιών πρώιμου σταδίου αναφέρουν ότι χρησιμοποιούν γνωστές τεχνολογίες / διαδικασίες για την παραγωγή αγαθών / υπηρεσιών (56% το 2016). Δεν υπήρχε, συνεπώς, σημαντική βελτίωση σε αυτά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των νέων επιχειρήσεων το 2017.

Επιπλέον, η βελτίωση των προσδοκιών για απασχόληση είναι σημαντική, δεδομένου ότι σχεδόν το 85% των επιχειρηματιών εκτιμά ότι τα επόμενα πέντε χρόνια θα είναι σε θέση να δημιουργήσουν τουλάχιστον μία θέση εργασίας. Τα αποτελέσματα για την τρέχουσα και αναμενόμενη απασχόληση καθώς και τη γενική μείωση των νέων επιχειρήσεων στην Ελλάδα το 2017, δείχνουν ότι από την άποψη της απασχόλησης οι απώλειες είναι πιο ήπιες, καθώς οι νέες επιχειρήσεις το 2017 είναι και αναμένεται να γίνουν μεγαλύτερες σε μέγεθος σε σύγκριση με την το παρελθόν (IOBE, 2018).

2.4.2 Πολιτιστικές και προσωπικές αντιλήψεις σχετικά με την επιχειρηματικότητα

Το ποσοστό του πληθυσμού που βλέπει καλές ευκαιρίες για να ξεκινήσει μια επιχείρηση παραμένει πολύ χαμηλό, περίπου στο 13,7% (από 13% το 2016). Αυτό είναι το χαμηλότερο ποσοστό παγκοσμίως. Φαίνεται ότι η αβεβαιότητα στο οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική επιβάρυνση για την ελληνική επιχειρηματικότητα το 2017.

Περίπου το 43,4% του πληθυσμού (από 41,7% το 2016) - ανεξάρτητα από το εάν ασχολούνται με την επιχειρηματικότητα ή όχι - δήλωσε ότι έχει τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την εμπειρία που απαιτείται για να ξεκινήσει μια επιχείρηση. Το ποσοστό αυτό είναι 76,7% στην περίπτωση επιχειρηματιών πρώιμου σταδίου, γεγονός που υποδηλώνει υψηλό επίπεδο αυτοεκτίμησης και εμπιστοσύνης στην Ελλάδα.

Περίπου το 64% των Ελλήνων πολιτών δηλώνει ότι η επιχειρηματικότητα είναι μια επιθυμητή επιλογή σταδιοδρομίας, ενώ το 66,5% απάντησε ότι οι επιτυχημένοι επιχειρηματίες έχουν υψηλό επίπεδο θέσης και σεβασμού στην Ελλάδα. Αυτό είναι ένα από τα υψηλότερα ποσοστά που σημειώθηκαν από την αρχή της οικονομικής κρίσης (IOBE, 2018).

Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα εξακολουθεί να έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά στην Ευρώπη σε σχέση με την προσοχή των δημόσιων μέσων ενημέρωσης για επιτυχημένες νέες επιχειρήσεις. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των μεγαλύτερων ποσοστών παγκοσμίως λόγω του φόβου του παράγοντα αποτυχίας, αν και μια τέτοια ανοδική τάση έχει αναφερθεί σε όλη την Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Το 2017, όπως και το 2016, έφτασε το 70,4% του πληθυσμού, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά (IOBE, 2018).

2.4.3 Χαρακτηριστικά γυναικείας επιχειρηματικότητας

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα έχει γίνει ένα ενδιαφέρον ερευνητικό πεδίο και ένας νέος τομέας πολιτικής για την επιχειρηματικότητα. Το 2016, περίπου 163 εκατομμύρια γυναίκες ξεκίνησαν νέες επιχειρήσεις σε 74 οικονομίες παγκοσμίως, ενώ περίπου 111 εκατομμύρια είχαν ήδη καθιερωμένες επιχειρήσεις (IOBE, 2018).

Αυτό είναι ενδεικτικό της ισχυρής παρουσίας των γυναικών στην επιχειρηματικότητα παγκοσμίως. Οι γυναίκες-επιχειρηματίες σχεδιάζουν, δημιουργούν και παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες, ενώ παράλληλα παρέχουν εισόδημα για τις οικογένειές τους και θέσεις εργασίας για τις κοινότητές τους, συμβάλλοντας στην πρόοδο και στην κοινωνική ευημερία.

Στην Ελλάδα, η επιχειρηματικότητα των πρώιμων σταδίων των γυναικών είναι ελαφρώς χαμηλότερη από την υπόλοιπη Ευρώπη και τις οικονομίες που βασίζονται στην καινοτομία. Η υψηλή ανεργία και οι δυσκολίες στην εξεύρεση εργασίας φαίνεται να οδηγούν τις ελληνίδες γυναίκες στην επιχειρηματικότητα που βασίζεται στην ανάγκη, περισσότερο από άλλες ευρωπαϊκές ή καινοτόμες χώρες. Αυτή η αρνητική εικόνα ενισχύεται από το γεγονός ότι μια γυναίκα στην Ελλάδα είναι πιο πιθανό να διακόψει την επιχειρηματική της δραστηριότητα από ό,τι στις άλλες ευρωπαϊκές ή καινοτόμες οικονομίες.

Όσον αφορά την καινοτομία, 1 στις 3 γυναίκες επιχειρηματίες στην Ελλάδα δήλωσε ότι παράγει βελτιωμένα αγαθά και υπηρεσίες, ποσοστό παρόμοιο με το υπόλοιπο της Ευρώπης (31,3% και στις δύο περιπτώσεις). Η εξαγωγική δραστηριότητα είναι από την άλλη πλευρά ικανοποιητική, καθώς το 41,1% των γυναικών επιχειρηματιών στην Ελλάδα ανέφεραν ότι πάνω από το ¼ των πωλήσεών τους προέρχονται από ξένους πελάτες (IOBE, 2018).

Ωστόσο, η εικόνα είναι απαισιόδοξη όσον αφορά τις ευκαιρίες να ξεκινήσει μια επιχείρηση στην Ελλάδα, αφού η χώρα κατατάσσεται τελευταία, ενώ σχεδόν ολόκληρη η χρηματοδότηση προέρχεται από μέλη της οικογένειας, η οποία είναι επίσης μια προβληματική διάσταση της γυναικείας επιχειρηματικότητας.

2.4.4 Πρόσβαση στη χρηματοδότηση

Η Ελλάδα έχει μια από τις πιο αδύναμες επιδόσεις στην ΕΕ σε ότι αφορά την πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Σχεδόν όλοι οι δείκτες είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το επιχειρηματικό κεφάλαιο δεν είναι διαθέσιμο στην Ελλάδα και οι εμπειρογνώμονες εκτιμούν ότι η διαθεσιμότητα χρηματοδότησης ιδίων κεφαλαίων για νέες και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις στην Ελλάδα είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ (European Commission, 2019).

Η Ελλάδα είναι επίσης μεταξύ των χειρότερων επιδόσεων σε τρεις επιπλέον δείκτες που είναι το μερίδιο απορριφθέντων ή απαράδεκτων δανείων προς ΜΜΕ, η προθυμία των τραπεζών να παρέχουν δάνειο και η πρόσβαση σε δημόσια χρηματοοικονομική υποστήριξη. Ωστόσο, παρατηρήθηκαν αξιοσημείωτες βελτιώσεις σε αυτούς τους τρεις δείκτες την περίοδο 2016-2019.

Σημαντική πρόοδος πολιτικής έχει επίσης επιτευχθεί από το 2008. Η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε μια σειρά μέτρων για την υποστήριξη του τεχνολογικού / ψηφιακού μετασχηματισμού των ΜΜΕ, και δημιουργήθηκαν νέα χρηματοδοτικά μέσα όπως το Equifund και τα φορολογικά κίνητρα για νέα επενδυτικά σχέδια (N. 4399/2016). Αρκετά νέα σημαντικά μέτρα πολιτικής δρομολογήθηκαν κατά την τρέχουσα περίοδο αναφοράς.

Το πρόγραμμα «Ψηφιακό άλμα» (Ψηφιακό Άλμα) παρείχε κεφάλαια που κυμαίνονταν από 55.000 έως 400.000 ευρώ για τη στήριξη των ΜΜΕ στον ψηφιακό τους

μετασχηματισμό. Επίσης, παρείχε επιδοτήσεις σε επιλεγμένες μικροεπιχειρήσεις και ΜΜΕ που υποβάλλουν ψηφιακό επενδυτικό σχέδιο για την αύξηση της ψηφιακής ωριμότητας. Οι επιδοτήσεις κυμαίνονταν από 7.000 έως 50.000 € (European Commission, 2019).

Επίσης, το πρόγραμμα «Εκσυγχρονισμός ποιότητας» παρείχε επιδοτήσεις σε μεσαίες εταιρείες για την πιστοποίηση και την τυποποίηση των διαδικασιών παραγωγής. Ο νόμος 4399/2016 σχετικά με τις νέες ανεξάρτητες ΜΜΕ θέσπισε ένα πρόγραμμα υποστήριξης για νεοσύστατες επιχειρήσεις που ήθελαν να κάνουν μια επένδυση στην έναρξη νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Το πρόγραμμα «Συνέργειες και δικτύωση / ομαδοποίηση» (Συνέργειες και Διατυπώσεις) παρείχε επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις και φορολογικές ελαφρύνσεις σε εταιρείες που αποτελούν μέρος των βιομηχανικών συμμαχιών. Ο στόχος είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των εταιρειών μέσω της εμβάθυνσης της δικτύωσης και της καλύτερης εκμετάλλευσης των συνεργιών (European Commission, 2019).

2.4.5 Δεξιότητες και καινοτομία

Η απόδοση της Ελλάδας στις δεξιότητες και την καινοτομία συμβαδίζει με τον μέσο όρο της ΕΕ. Το ποσοστό καινοτομίας βελτιώθηκε από 24% το 2014 σε 28% το 2018. Η χώρα αποδίδει επίσης πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ σε αρκετούς από τους δείκτες που σχετίζονται με την καινοτομία, με το υψηλότερο ποσοστό των ΜΜΕ να καινοτομούν εσωτερικά, να εισάγουν καινοτομίες προϊόντων ή διαδικασιών και μάρκετινγκ ή οργανωτικές καινοτομίες (European Commission, 2019).

Ωστόσο, οι δείκτες που σχετίζονται με το ηλεκτρονικό εμπόριο παρουσιάζουν την αντίθετη εικόνα. Η χώρα έχει από τα χαμηλότερα ποσοστά αγορών ΜΜΕ στο διαδίκτυο, στο 6%, και των ΜΜΕ που πραγματοποιούν διαδικτυακές πωλήσεις, στο 11%. Αυτό είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ και μετά την αδιάκοπη ανάπτυξη από το 2015, αρχίζει να μειώνεται. Επιπλέον, το μερίδιο του κύκλου εργασιών που δημιουργείται από το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι ένα από τα χαμηλότερα στην ΕΕ, με ποσοστό 4% (European Commission, 2019).

Δημοσιονομικά κίνητρα εισήχθησαν από το 2008 για να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη των ικανοτήτων έρευνας και ανάπτυξης των ΜΜΕ και να υποστηρίξουν καινοτόμες

εταιρείες υψηλής ανάπτυξης. Αυτές περιλαμβάνουν εκπτώσεις φόρου για επενδύσεις E & A και το «κουτί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας» σύμφωνα με το οποίο τα πρώτα τρία χρόνια των κερδών που αποδίδονται σε διεθνή διπλώματα ευρεσιτεχνίας δεν υπόκεινται σε φόρο.

2.5 Εμπόδια εισόδου

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του 2017, το επιχειρηματικό περιβάλλον στη χώρα παραμένει λιγότερο ευνοϊκό σε σύγκριση με την πλειονότητα των ευρωπαϊκών χωρών που βασίζονται στην καινοτομία. Η χαμηλή δυναμική της ελληνικής επιχειρηματικότητας επηρεάζεται αρνητικά από την οικονομική κρίση, αλλά οφείλεται κυρίως στα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας όπως η γραφειοκρατία, το ασταθές φορολογικό πλαίσιο και η περιορισμένη ή αναποτελεσματική λειτουργία των μηχανισμών προώθησης και υποστήριξης της επιχειρηματικότητας.

Σύμφωνα με τους ειδικούς, η εγχώρια αγορά είναι πολύ αβέβαιη. Τα κύρια εμπόδια στην επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα σχετίζονται με την έλλειψη ευρύτερου πλαισίου εθνικών πολιτικών για την επιχειρηματικότητα. Επιπλέον, το ασταθές φορολογικό σύστημα, η έλλειψη φορολογικών κινήτρων όσον αφορά τις νέες επιχειρήσεις, τη γραφειοκρατία και την αναποτελεσματικότητα σε άλλους παράγοντες, όπως η αναποτελεσματική λειτουργία δημόσιων φορέων που εποπτεύουν την ίδρυση νέων επιχειρήσεων εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικά εμπόδια στη δημιουργία επιχειρήσεων.

Η επιχειρηματικότητα εμποδίζεται επίσης από δυσκολίες πρόσβασης στη χρηματοδότηση, υψηλά εμπόδια εισόδου και την επικρατούσα, διαφορούμενη κουλτούρα για την επιχειρηματικότητα. Σύμφωνα με τους ειδικούς, τα κύρια κίνητρα για την επιχειρηματικότητα μπορεί να περιλαμβάνουν την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού επιπέδου, κυρίως όσον αφορά την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και την πρόσβαση σε χρηματοοικονομικά εργαλεία.

Σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια καταγράφεται μια μικρή σύγκλιση με τον μέσο όρο των οικονομιών που βασίζονται στην καινοτομία, γεγονός που δείχνει βελτίωση της ανάπτυξης δεξιοτήτων που σχετίζεται με την επιχειρηματικότητα, σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης.

Επομένως, οι δράσεις και οι στρατηγικές θα πρέπει να επικεντρώνονται σε προγράμματα που υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα καθώς και στοχευμένες πρωτοβουλίες για επιχειρηματίες, γυναίκες και νέους άνεργους, και την ανάπτυξη νέων χρηματοδοτικών μέσων. Οι τρεις κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα είναι (IOBE, 2018):

- Έλλειψη θεσμικού πλαισίου και στοχοθετημένων πολιτικών σχετικά με τη φορολογία των νέων επιχειρήσεων, τη γραφειοκρατία και γενικά τον ισχύοντα κανονισμό, καθώς και τον ρόλο των δημόσιων φορέων που εποπτεύουν την ίδρυση νέων επιχειρήσεων.
- Εμπόδια που δημιουργούνται από τη λειτουργία του πολιτικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.
- Περιορισμένη διαθεσιμότητα χρηματοοικονομικών μηχανισμών, και συνεπώς η απουσία οικονομικής υποστήριξης για νέες επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με τους ειδικούς, οι κύριοι τρόποι προώθησης της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν (IOBE, 2018):

- ✚ Βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης στην Ελλάδα, ώστε να περιλαμβάνει σχετικές γνώσεις και δεξιότητες για την ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.
- ✚ Βελτίωση του επενδυτικού κλίματος, μέσω δράσεων που ενθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα και παρέχουν κίνητρα για την υλοποίηση νέων επιχειρήσεων.
- ✚ Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των υποδομών και δημιουργία οργανωμένων χώρων για την εγκατάσταση επιχειρήσεων που διευκολύνουν την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και την κάνουν πιο αποτελεσματική.
- ✚ Υιοθέτηση μιας πολιτικής και στρατηγικής για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, με δημόσιες δράσεις, ειδικές πρωτοβουλίες για νέους επιχειρηματίες, γυναίκες και άνεργους σε τοπικό επίπεδο.
- ✚ Διάθεση σύγχρονων χρηματοοικονομικών μέσων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3-ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

3.1 Ορισμός και σκοπός φόρου

Οι φόροι είναι γενικά μια ακούσια αμοιβή που επιβάλλεται σε ιδιώτες ή εταιρείες από μια κρατική οντότητα, είτε τοπική, περιφερειακή είτε εθνική για τη χρηματοδότηση κυβερνητικών δραστηριοτήτων. Στα οικονομικά, οι φόροι βαρύνουν όποιον πληρώνει το φόρο, είτε πρόκειται για την οντότητα που φορολογείται, όπως μια επιχείρηση, είτε για τους τελικούς καταναλωτές των αγαθών της επιχείρησης.

Είναι ένα χρηματικό βάρος που επιβάλλεται σε άτομα ή ιδιοκτήτες ακινήτων για να υποστηρίξει την κυβέρνηση. Δεν είναι μια εθελοντική πληρωμή ή δωρεά, αλλά μια αναγκαστική συνεισφορά προς την κυβέρνηση. Οι φόροι επιβάλλονται σχεδόν σε όλες τις χώρες του κόσμου, κυρίως για την αύξηση των εσόδων για κυβερνητικές δαπάνες, αν και εξυπηρετούν και άλλους σκοπούς (Rothstein και Uslaner, 2005). Στις σύγχρονες οικονομίες, οι φόροι είναι η πιο σημαντική πηγή κρατικών εσόδων.

Παρόλο που οι φόροι εισπράττονται πιθανώς για την ευημερία των φορολογουμένων, η ευθύνη του κάθε φορολογούμενου είναι ανεξάρτητη από οποιοδήποτε συγκεκριμένο όφελος λαμβάνεται. Οι φόροι μισθοδοσίας, για παράδειγμα, επιβάλλονται συνήθως στο εισόδημα εργασίας προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για παροχές συνταξιοδότησης, ιατρικές πληρωμές και άλλα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης, τα οποία είναι πιθανό να ωφελήσουν τον φορολογούμενο (Hines και Summers, 2009)

Ο πρωταρχικός σκοπός της φορολογίας είναι η αύξηση των εσόδων για την κάλυψη τεράστιων δημόσιων δαπανών. Οι περισσότερες κυβερνητικές δραστηριότητες πρέπει να χρηματοδοτούνται από την φορολογία. Με άλλα λόγια, η φορολογική πολιτική έχει ορισμένους στόχους εκτός εσόδων. Πραγματικά, στον σύγχρονο κόσμο, η φορολογία χρησιμοποιείται ως μέσο οικονομικής πολιτικής.

Ο δεύτερος στόχος, η αναδιανομή εισοδήματος, αποσκοπεί στη μείωση των ανισοτήτων στην κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου. Ο στόχος της σταθεροποίησης - που εφαρμόζεται μέσω της φορολογικής πολιτικής, της πολιτικής για τις δημόσιες δαπάνες, της νομισματικής πολιτικής και της διαχείρισης του χρέους - είναι αυτός της διατήρησης της υψηλής απασχόλησης και της σταθερότητας των τιμών.

Ο όρος φόρος περιορίζεται σε υποχρεωτικές, απλήρωτες πληρωμές προς την κυβέρνηση. Ο όρος φόρος δεν περιλαμβάνει πρόστιμα που δεν σχετίζονται με φορολογικά αδικήματα και υποχρεωτικά δάνεια που καταβάλλονται στην κυβέρνηση. Μερικές φορές ενδέχεται να υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ αυτών των στόχων. Για παράδειγμα, η κατανομή πόρων μπορεί να απαιτεί αλλαγές στο επίπεδο ή τη σύνθεση των φόρων, αλλά αυτές οι αλλαγές ενδέχεται να έχουν μεγάλο βάρος για τις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος επηρεάζοντας έτσι τους στόχους αναδιανομής.

3.2 Αρχές της φορολογίας

Οι αρχές της καλής φορολογίας διαμορφώθηκαν πριν από πολλά χρόνια. Ο Smith (1776) υποστήριξε ότι η φορολογία πρέπει να ακολουθεί ορισμένες αρχές. Οι αρχές της καλής φορολογίας του Smith αποτελούν μια υγιή βάση για τη φορολογία σήμερα, ωστόσο δεν τηρούνται πάντα. Μερικές φορές τα φορολογικά συστήματα πλήττουν ορισμένες κατηγορίες φορολογουμένων ή είδη κατανάλωσης, ενώ αφήνουν άλλες σχετικά ανέγγιχτες.

Μερικές φορές τα φορολογικά συστήματα στερούνται διαφάνειας, επιβάλλοντας χρεώσεις σε ορισμένα αγαθά χωρίς καμία ρητή ένδειξη στους λογαριασμούς. Επίσης, άλλες φορές οι φορολογούμενοι επιβαρύνονται με διοικητικά καθήκοντα, για παράδειγμα, αρχειοθετώντας ετήσιες φορολογικές δηλώσεις στο διαδίκτυο. Η φορολογική διοίκηση δεν εφαρμόζει, ή δεν μπορεί, να εφαρμόσει κανονισμούς ή να διώξει αυτούς που αποφεύγουν τους φόρους με οικονομικά αποδοτικό τρόπο.

- **Αρχή της δικαιοσύνης**

Η δικαιοσύνη στη φορολογία εκφράζει την ιδέα ότι οι φόροι πρέπει να είναι δίκαιοι. Οι φορολογούμενοι που βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο πρέπει να φορολογούνται με τον ίδιο τρόπο. Αυτό περιλαμβάνει ότι οι φορολογούμενοι με την ίδια ικανότητα πληρωμής πρέπει να πληρώνουν το ίδιο ποσό φόρων και οι φορολογούμενοι με μεγαλύτερη ικανότητα πληρωμής πρέπει να πληρώνουν περισσότερους φόρους.

- **Αρχή της αποδοτικότητας**

Μια άλλη αρχή που αναφέρεται στη λογοτεχνία είναι η αποτελεσματικότητα. Ένας φόρος είναι αποτελεσματικός εάν στρεβλώνει τις διαδικασίες της αγοράς όσο το δυνατόν λιγότερο, καθώς οι οικονομικοί παράγοντες προσπαθούν να περιορίσουν, και να αποφύγουν τη φορολογική ευθύνη όσο το δυνατόν περισσότερο (Gatzia και Woods, 2014).

- **Αρχή της ουδετερότητας**

Καθώς μια από τις βασικές λειτουργίες της φορολογίας είναι η αύξηση των εσόδων. Ένας ουδέτερος φόρος θα συμβάλει στην αποτελεσματικότητα διασφαλίζοντας ότι επιτυγχάνεται η βέλτιστη κατανομή των μέσων παραγωγής. Υπό αυτήν την έννοια, η ουδετερότητα συνεπάγεται επίσης ότι το φορολογικό σύστημα αυξάνει τα έσοδα ενώ ελαχιστοποιεί τις διακρίσεις υπέρ ή κατά οποιασδήποτε συγκεκριμένης οικονομικής επιλογής (Rothstein και Uslaner, 2005).

Ένα καλό φορολογικό σύστημα θα πρέπει να αυξήσει τα έσοδα και να προωθήσει ή να στηρίξει την ανάπτυξη των επενδύσεων. Είναι επιτακτική ανάγκη να κατανοήσουμε ότι όταν ένα φορολογικό σύστημα υποστηρίζει την ανάπτυξη της επιχείρησης επενδύσεων, τελικά περισσότερες επενδύσεις ενεργοποιούν μια διευρυμένη φορολογική βάση που θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη είσπραξη φορολογικών εσόδων (Gatzia και Woods, 2014).

- **Αρχή της αναλογικότητας**

Τα άτομα κάθε κράτους πρέπει να συμβάλλουν στην υποστήριξη της κυβέρνησης, όσο το δυνατόν περισσότερο ανάλογα με τα έσοδα που απολαμβάνουν αντίστοιχα υπό την προστασία του κράτους. Αυτό όμως δεν δικαιολογεί αυτόματα την προοδευτική φορολογία. Η φορολογία είναι το κλειδί για την προώθηση της ισότητας στην κοινωνία.

Αν και καμία κοινωνία ή χώρα στον κόσμο δεν είναι απολύτως ίση, οι κοινωνίες με τεράστιες ανισότητες είναι πιο συχνά επιρρεπείς στο έγκλημα και την αστάθεια. Η ανισότητα δεν είναι μόνο μια διαφορά στο εισόδημα ή στην οικονομική δύναμη, αλλά περιλαμβάνει όλους τους τύπους των διαφορών με βάση, για παράδειγμα, το φύλο, την

εθνικότητα ή τις τοποθεσίες που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα και οι ομάδες ελέγχουν τη ζωή και τις προοπτικές τους (Hines και Summers, 2009).

- **Αρχή της απλότητας**

Μια φορολογική εκτίμηση και προσδιορισμός πρέπει να είναι κατανοητή από έναν μέσο φορολογούμενο. Ένα φορολογικό σύστημα θα πρέπει να είναι εύκολο για τη συμμόρφωση των φορολογουμένων. Αυτό μεταξύ άλλων λόγων περιλαμβάνει τον σχεδιασμό ενός φορολογικού συστήματος. Κανονικά, οι φορολογούμενοι θεωρούν εύκολο να συμμορφωθούν όταν ένα φορολογικό σύστημα είναι εύκολο να αντιμετωπιστεί.

Όταν, για παράδειγμα, οι φορολογούμενοι βρίσκουν εύκολο και βολικό να πραγματοποιούν μια πληρωμή φόρου, η πιθανότητα συμμόρφωσης είναι υψηλή. Το αντίθετο ισχύει επίσης. Αυτό επηρεάζει επίσης την ικανότητα του φορολογούμενου να κατανοήσει τις υποχρεώσεις του. Η αρχή της απλότητας είναι μια από τις αρχές της φορολογίας και υποστηρίζει ότι το φορολογικό σύστημα πρέπει να είναι απλό στην κατανόηση από τους κοινούς φορολογούμενους (Li και Sarte, 2004).

3.3 Κατηγορίες φόρων

Στη βιβλιογραφία των δημόσιων οικονομικών, οι φόροι έχουν ταξινομηθεί με διάφορους τρόπους ανάλογα με το ποιος τους πληρώνει, ποιος φέρει το τελικό βάρος τους, το βαθμό στον οποίο μπορεί να μετατοπιστεί η επιβάρυνση και διάφορα άλλα κριτήρια. Οι φόροι κατατάσσονται συνήθως ως άμεσοι ή έμμεσοι, ένα παράδειγμα του πρώτου τύπου είναι ο φόρος εισοδήματος και ο τελευταίος ο φόρος επί των πωλήσεων.

Υπάρχει μεγάλη διαφωνία μεταξύ των οικονομολόγων ως προς τα κριτήρια διάκρισης μεταξύ άμεσων και έμμεσων φόρων και δεν είναι σαφές σε ποια κατηγορία ανήκουν ορισμένοι φόροι, όπως ο φόρος εισοδήματος εταιρειών ή ο φόρος περιουσίας. Συνήθως λέγεται ότι ένας άμεσος φόρος είναι αυτός που δεν μπορεί να μεταφερθεί από τον φορολογούμενο σε κάποιον άλλον, ενώ ένας έμμεσος φόρος μπορεί.

3.3.1 Άμεσοι φόροι

Οι άμεσοι φόροι είναι κυρίως φόροι στα φυσικά πρόσωπα και συνήθως βασίζονται στην ικανότητα του φορολογούμενου να πληρώνει όπως μετράται από το εισόδημα, την κατανάλωση ή τον καθαρό πλούτο. Οι μεμονωμένοι φόροι εισοδήματος επιβάλλονται συνήθως στο συνολικό καθαρό εισόδημα του φορολογούμενου που υπερβαίνει το ελάχιστο όριο.

Επίσης προσαρμόζονται συνήθως ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι συνθήκες που επηρεάζουν την ικανότητα πληρωμής, όπως η οικογενειακή κατάσταση, ο αριθμός και η ηλικία των παιδιών, και οι οικονομικές επιβαρύνσεις που οφείλονται σε ασθένειες. Οι φόροι επιβάλλονται συχνά με διαβαθμισμένους συντελεστές, που σημαίνει ότι οι συντελεστές αυξάνονται καθώς αυξάνεται το εισόδημα (Drelichman, 2013).

Οι προσωπικές εξαιρέσεις για τον φορολογούμενο και την οικογένεια μπορούν να δημιουργήσουν ένα εύρος εσόδων που υπόκειται σε μηδενικό φορολογικό συντελεστή. Οι προσωπικοί ή άμεσοι φόροι επί της κατανάλωσης επιβάλλονται ουσιαστικά σε όλα τα έσοδα που δεν διοχετεύονται σε αποταμιεύσεις. Σε αντίθεση με τους έμμεσους φόρους επί των δαπανών, όπως ο φόρος επί των πωλήσεων, ένας άμεσος φόρος κατανάλωσης μπορεί να προσαρμοστεί στην ικανότητα ενός ατόμου να πληρώσει (Hines και Summers, 2009).

Οι φόροι κατά το θάνατο έχουν δύο μορφές. Ο φόρος κληρονομιάς, όπου το φορολογητέο αντικείμενο είναι το κληροδότημα που λαμβάνεται από το άτομο που κληρονομεί, και ο φόρος κληρονομιάς, όπου το αντικείμενο είναι το συνολικό κτήμα που αφήνει ο νεκρός. Οι φόροι κληρονομιάς λαμβάνουν υπόψη μερικές φορές τις προσωπικές περιστάσεις του φορολογούμενου, όπως η σχέση του φορολογούμενου με τον δωρητή και η καθαρή του αξία πριν λάβει το κληροδότημα (Rothstein και Uslaner, 2005).

Οι φόροι περιουσίας, ωστόσο, γενικά βαθμολογούνται ανάλογα με το μέγεθος της περιουσίας, και σε ορισμένες χώρες παρέχουν ατέλειωτες μεταφορές στον σύζυγο και κάνουν αποζημίωση για τον αριθμό των εμπλεκόμενων κληρονόμων. Προκειμένου να αποφευχθεί η παράκαμψη των δασμών θανάτου μέσω ανταλλαγής περιουσιακών στοιχείων πριν από το θάνατο, τα φορολογικά συστήματα μπορεί να περιλαμβάνουν φόρο επί των δώρων που υπερβαίνει ένα ορισμένο κατώτατο όριο.

3.3.2 Έμμεσοι φόροι

Οι έμμεσοι φόροι επιβάλλονται στην παραγωγή ή την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών ή στις συναλλαγές, συμπεριλαμβανομένων των εισαγωγών και των εξαγωγών. Στα παραδείγματα περιλαμβάνονται οι γενικοί και επιλεκτικοί φόροι πωλήσεων, οι φόροι προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), οι φόροι για οποιαδήποτε πτυχή της παραγωγής, οι φόροι επί των νομικών συναλλαγών και οι τελωνειακοί ή εισαγωγικοί δασμοί (Drelichman, 2013).

Οι γενικοί φόροι επί των πωλήσεων είναι εισφορές που εφαρμόζονται σε σημαντικό μέρος των καταναλωτικών δαπανών. Ο ίδιος ο φορολογικός συντελεστής μπορεί να εφαρμοστεί σε όλα τα είδη που φορολογούνται ή διαφορετικά είδη και μπορεί να υπόκεινται σε διαφορετικούς συντελεστές (Li και Sarte, 2004). Οι φόροι ενός σταδίου μπορούν να εισπραχθούν σε επίπεδο λιανικής, όπως κάνουν οι πολιτείες των Η.Π.Α. ή μπορούν να εισπραχθούν σε επίπεδο προ-λιανικής, όπως συμβαίνει σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι φόροι πολλαπλών σταδίων εφαρμόζονται σε κάθε στάδιο της διαδικασίας παραγωγής. Ο ΦΠΑ, ο οποίος αυξήθηκε στη δημοτικότητα του κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, συλλέγεται συνήθως επιτρέποντας στον φορολογούμενο να αφαιρέσει μια πίστωση για το φόρο που καταβάλλεται για αγορές από την ευθύνη επί των πωλήσεων.

Ο ΦΠΑ αντικατέστησε σε μεγάλο βαθμό τον φόρο κύκλου εργασιών - έναν φόρο σε κάθε στάδιο της αλυσίδας παραγωγής και διανομής, χωρίς απαλλαγή για τον φόρο που καταβλήθηκε σε προηγούμενα στάδια. Η σωρευτική επίδραση του φόρου κύκλου εργασιών, κοινώς γνωστή ως κλιμακωτή φορολογία, στρεβλώνει τις οικονομικές αποφάσεις.

Αν και γενικά εφαρμόζονται σε ένα ευρύ φάσμα προϊόντων, οι φόροι επί των πωλήσεων μερικές φορές απαλλάσσουν τις ανάγκες για τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος. Συγκριτικά, οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης επιβάλλονται μόνο σε συγκεκριμένα προϊόντα ή υπηρεσίες.

Ενώ ορισμένες χώρες επιβάλλουν ειδικούς φόρους κατανάλωσης και τελωνειακούς δασμούς σε όλα σχεδόν τα είδη αποδίδουν το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων από τους

ειδικούς φόρους κατανάλωσης για τις περισσότερες χώρες. Τους προηγούμενους αιώνες, οι φόροι επί των διαρκών αγαθών των καταναλωτών εφαρμόζονταν σε είδη πολυτελείας (Awasthi και Bayraktar, 2015).

Σήμερα, ένα βασικό αντικείμενο φόρου πολυτελείας είναι το αυτοκίνητο, κυρίως επειδή οι απαιτήσεις εγγραφής διευκολύνουν τη διαχείριση του φόρου. Ορισμένες χώρες φορολογούν τα τυχερά παιχνίδια και οι κρατικές λαχειοφόρες αγορές έχουν παρόμοια αποτελέσματα με τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, με την κυβέρνηση να επιβάλλει, στην πραγματικότητα, έναν φόρο στα τυχερά παιχνίδια (Piotrowska και Vanborren, 2008). Άλλες χώρες επιβάλλουν φόρους στις πρώτες ύλες, στα ενδιάμεσα αγαθά και σε μηχανήματα.

Ορισμένοι ειδικοί φόροι κατανάλωσης και δασμοί είναι συγκεκριμένοι, δηλαδή επιβάλλονται βάσει του αριθμού, του βάρους, του μήκους, του όγκου ή άλλων ειδικών χαρακτηριστικών του αγαθού ή της υπηρεσίας που φορολογούνται. Άλλοι ειδικοί φόροι κατανάλωσης, όπως οι φόροι επί των πωλήσεων, είναι κατ'αξίαν - επιβάλλονται στην αξία των αγαθών, όπως αυτή μετράται από την τιμή.

Τέλος, οι φόροι επί νόμιμων συναλλαγών επιβάλλονται για την έκδοση μετοχών, για την πώληση κατοικιών και γης, καθώς και για συναλλαγές στο χρηματιστήριο. Για διοικητικούς λόγους, συχνά λαμβάνουν τη μορφή χαρτοσήμου, δηλαδή, το νομικό ή εμπορικό έγγραφο είναι σφραγισμένο για να δηλώσει την πληρωμή του φόρου. Πολλοί αναλυτές φόρων θεωρούν τους φόρους γραμματοσήμων ως ενοχλητικούς φόρους. Βρίσκονται συχνότερα σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και συχνά εμποδίζουν τις συναλλαγές στις οποίες εφαρμόζονται (Awasthi και Bayraktar, 2015).

3.3.3 Αναλογικοί, προοδευτικοί και παλινδρομικοί φόροι

Οι φόροι μπορούν να διακριθούν από την επίδρασή τους στη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου. Ένας αναλογικός φόρος είναι αυτός που επιβάλλει την ίδια σχετική επιβάρυνση σε όλους τους φορολογούμενους, δηλαδή όταν η φορολογική υποχρέωση και το εισόδημα αυξάνονται σε ίσες αναλογίες. Ένας προοδευτικός φόρος χαρακτηρίζεται από μια περισσότερο από αναλογική αύξηση της φορολογικής υποχρέωσης σε σχέση με την αύξηση του εισοδήματος και ένας παλινδρομικός φόρος χαρακτηρίζεται από μια λιγότερο από την αναλογική αύξηση της σχετικής επιβάρυνσης (Johansson et al., 2008).

Έτσι, οι προοδευτικοί φόροι θεωρούνται ότι μειώνουν τις ανισότητες στη διανομή εισοδήματος, ενώ οι παλινδρομικοί φόροι μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση αυτών των ανισοτήτων. Οι φόροι που θεωρούνται γενικά προοδευτικοί περιλαμβάνουν μεμονωμένους φόρους εισοδήματος και φόρους περιουσίας.

Ωστόσο, οι φόροι εισοδήματος που είναι ονομαστικά προοδευτικοί, ενδέχεται να μειωθούν λιγότερο στις κατηγορίες ανώτερου εισοδήματος - ειδικά εάν επιτρέπεται σε έναν φορολογούμενο να μειώσει τη φορολογική του βάση δηλώνοντας εκπτώσεις ή αποκλείοντας ορισμένα στοιχεία εισοδήματος από το φορολογητέο εισόδημά του (Li και Sarte, 2004). Οι αναλογικοί φορολογικοί συντελεστές που εφαρμόζονται σε κατηγορίες χαμηλότερου εισοδήματος θα είναι επίσης πιο προοδευτικοί εάν δηλωθούν προσωπικές απαλλαγές.

Το εισόδημα που μετράται κατά τη διάρκεια ενός δεδομένου έτους δεν παρέχει απαραίτητα το καλύτερο μέτρο της δυνατότητας φορολογικής πληρωμής. Για παράδειγμα, μπορεί να εξοικονομηθούν παροδικές αυξήσεις εισοδήματος και κατά τη διάρκεια προσωρινών μειώσεων εισοδήματος ένας φορολογούμενος μπορεί να επιλέξει να χρηματοδοτήσει την κατανάλωση μειώνοντας τις αποταμιεύσεις.

Έτσι, εάν η φορολογία συγκρίνεται με το μόνιμο εισόδημα, θα είναι λιγότερο οπισθοδρομική από ό, τι σε σύγκριση με το ετήσιο εισόδημα. Οι φόροι επί των πωλήσεων και οι ειδικόι φόροι κατανάλωσης τείνουν να είναι παλινδρομικοί. Οι φόροι δημοσκοπήσεων που επιβάλλονται ως σταθεροί κατά κεφαλήν, προφανώς είναι παλινδρομικοί.

Είναι δύσκολο να ταξινομηθούν οι εταιρικοί φόροι εισοδήματος και οι φόροι επί των επιχειρήσεων ως προοδευτικοί, παλινδρομικοί ή αναλογικοί, λόγω της αβεβαιότητας σχετικά με την ικανότητα των επιχειρήσεων να αλλάξουν τα φορολογικά τους έξοδα. Αυτή η δυσκολία να προσδιοριστεί ποιος φέρει τη φορολογική επιβάρυνση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το εάν εξετάζεται ένας εθνικός ή ένας υπο-εθνικός φόρος (Piotrowska και Vanborren, 2008).

Κατά την εξέταση των οικονομικών επιπτώσεων της φορολογίας, είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ πολλών εννοιών των φορολογικών συντελεστών. Οι νόμιμοι συντελεστές είναι συνήθως οριακά ποσοστά, αλλά μερικές φορές είναι τα μέσα ποσοστά. Οι οριακοί συντελεστές φόρου εισοδήματος υποδηλώνουν το κλάσμα των

στοιχειωδών εσόδων που λαμβάνεται από τη φορολογία όταν το εισόδημα αυξάνεται κατά ένα ευρώ.

Το καταστατικό του φόρου εισοδήματος περιέχει συνήθως διαβαθμισμένους οριακούς συντελεστές - δηλαδή, ποσοστά που αυξάνονται καθώς αυξάνεται το εισόδημα. Η προσεκτική ανάλυση των οριακών φορολογικών συντελεστών πρέπει να λαμβάνει υπόψη διατάξεις εκτός από την επίσημη νομική δομή των συντελεστών. Είναι ακόμη πιο δύσκολο να γνωρίζουμε τον οριακό πραγματικό φορολογικό συντελεστή που εφαρμόζεται στα έσοδα από επιχειρήσεις και κεφάλαια, καθώς μπορεί να εξαρτάται από στοιχεία όπως η δομή των αποζημιώσεων απόσβεσης, η έκπτωση των τόκων και οι προβλέψεις για την προσαρμογή του πληθωρισμού.

Ένα βασικό οικονομικό θεώρημα υποστηρίζει ότι ο οριακός πραγματικός φορολογικός συντελεστής στα έσοδα από το κεφάλαιο είναι μηδενικός βάσει ενός φόρου με βάση την κατανάλωση. Οι μέσες τιμές φόρου εισοδήματος δείχνουν το κλάσμα του συνολικού εισοδήματος που καταβάλλεται στη φορολογία. Το μοτίβο των μέσων συντελεστών είναι αυτό που είναι κατάλληλο για την εκτίμηση των ιδίων φόρων.

Σύμφωνα με έναν προοδευτικό φόρο εισοδήματος, ο μέσος συντελεστής φόρου εισοδήματος αυξάνεται με το εισόδημα. Οι μέσοι συντελεστές φόρου εισοδήματος αυξάνονται συνήθως με το εισόδημα, τόσο επειδή παρέχονται προσωπικές αποζημιώσεις για τον φορολογούμενο και τους εξαρτώμενους όσο και επειδή οι οριακοί φορολογικοί συντελεστές βαθμολογούνται (Rothstein και Uslander, 2005).

Από την άλλη πλευρά, η προτιμησιακή μεταχείριση του εισοδήματος που λαμβάνεται κυρίως από νοικοκυριά υψηλού εισοδήματος μπορεί να καλύψει αυτές τις επιπτώσεις, προκαλώντας οπισθοδρόμηση, όπως φαίνεται από τους μέσους φορολογικούς συντελεστές που μειώνονται καθώς αυξάνεται το εισόδημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4-Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Η φορολογία στην Ελλάδα

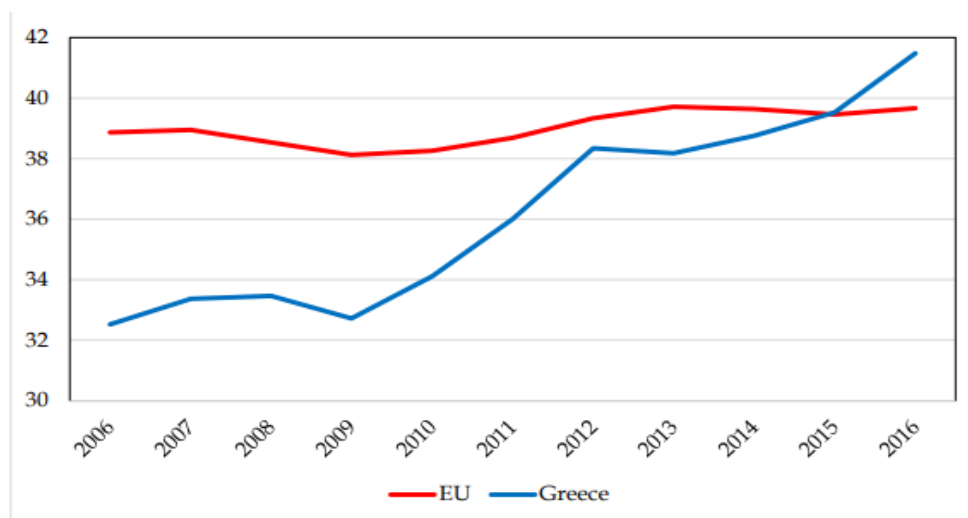
Κατά την περίοδο 1995-2007, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας ήταν 3,9% ετησίως, δεύτερη μετά την Ιρλανδία μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης και 1,5% πάνω από το μέσο όρο της Ευρωζώνης. Ωστόσο, το μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας βασίστηκε κυρίως στην επέκταση της κατανάλωσης και χρηματοδοτήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την εισροή εξωτερικών κεφαλαίων.

Παρόλο που οι ελληνικές τράπεζες δεν εκτέθηκαν άμεσα σε αμερικανικά ομόλογα, όταν ξέσπασε η οικονομική ύφεση μετά την κατάρρευση των Lehman Brothers, οι ελλείψεις αυτού του μοντέλου έγιναν εμφανείς. Το 2008 η παραγωγή σταμάτησε και το 2009 η οικονομία μετακινήθηκε σε πλήρη ύφεση. Οι εσωτερικές και εξωτερικές ανισορροπίες που αυξάνονταν σταθερά τα προηγούμενα χρόνια επιδεινώθηκαν απότομα και η οικονομία αντιμετώπισε τεράστια διπλά ελλείμματα καθώς το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών υπερέβη το 15% του ΑΕΠ το 2008 και το έλλειμμα του προϋπολογισμού υπερέβη το 15% το 2009.

Το 2010, η Ελλάδα αποκόπηκε από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές και έπρεπε να στηριχθεί στη βοήθεια των εταίρων της Ευρωζώνης και του ΔΝΤ, μέσω τριών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής που διήρκεσαν οκτώ χρόνια (2010-2018) προκειμένου να αποφευχθεί μια αταξία προεπιλογή.

Στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων, η Ελλάδα συμφώνησε να εξισορροπήσει τα δημόσια οικονομικά της τόσο μέσω περικοπών δαπανών όσο και μέσω αυξήσεων φόρων. Στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων, η Ελλάδα συμφώνησε να εξισορροπήσει τα δημόσια οικονομικά της μέσω περικοπών δαπανών και αυξήσεων φόρων. Όπως φαίνεται στο γράφημα 1, πριν από τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής, το μερίδιο της Ελλάδας στους φόρους σε σχέση με το ΑΕΠ κυμάνθηκε περίπου στο 33%, πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ που ήταν κοντά στο 39% (Meghir et al., 2017).

Διάγραμμα 1-Μερίδιο φορολογικών εσόδων του ΑΕΠ: Ελλάδα και ΕΕ-28 (2006-2016)

Πηγή-Andriopoulou et al. (2020)

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, σχεδόν όλοι οι φορολογικοί συντελεστές αυξήθηκαν, ενώ εισήχθησαν νέοι φόροι. Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο όλων των τύπων φόρων στο ΑΕΠ αυξήθηκε. Όσον αφορά τους φόρους ακινήτων, αν και το μερίδιό τους στο ΑΕΠ είναι μικρό, αυξήθηκε σημαντικά μετά την εισαγωγή νέου φόρου ακινήτων το 2011.

Οι Mirrlees et al. (2011) επισημαίνουν ότι οι περισσότεροι φόροι σήμερα επιβάλλονται στις ροές εσόδων και δαπανών. Όμως η γη και η περιουσία έχουν φορολογηθεί για αιώνες και συνεχίζουν να αποτελούν σημαντικό μέρος της φορολογικής βάσης στις περισσότερες προηγμένες οικονομίες. Η φορολογία ακινήτων και ειδικά η φορολογία της γης, ήταν δημοφιλής στους οικονομολόγους κυρίως για λόγους αποτελεσματικότητας.

Ακολουθώντας τον Ramsey (1927), οι Diamond και Mirrlees (1971) δείχνουν ότι αυτός ο τύπος φορολογίας προκαλεί πολύ λιγότερες στρεβλώσεις από τους άλλους τύπους φόρων, ιδίως επειδή επηρεάζει ελάχιστα τις αποφάσεις για την προσφορά εργασίας και ως εκ τούτου, ceteris paribus, μπορεί να θεωρηθεί ως εργαλείο για τη μεγιστοποίηση της παραγωγής και της ευημερίας.

Επιπλέον, λόγω της φύσης της ακίνητης περιουσίας, η φορολογία ακινήτων σχετίζεται συνήθως με υψηλά ποσοστά συλλογής, καθιστώντας την δημοφιλή στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής (Cabral και Hoxby, 2012). Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι φόροι ιδιοκτησίας είναι εξαιρετικά μη δημοφιλείς μεταξύ των μελών του γενικού πληθυσμού (Norregaard, 2013).

Οι Mirrlees et al. (2011) υποθέτουν ότι αυτή η αντιδημοτικότητα μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι, δεδομένου ότι στις περισσότερες χώρες οι φόροι εισοδήματος και κατανάλωσης παρακρατούνται στην πηγή και παραδίδονται στην κυβέρνηση από εταιρείες, για την πλειονότητα του πληθυσμού, οι φόροι ιδιοκτησίας μπορεί να είναι ο μοναδικός ή ο μεγαλύτερος φόρος που καλούνται να πληρώσουν απευθείας προσωπικά.

Επιπλέον, υπάρχουν ενδείξεις ότι ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού πιστεύει ότι είναι άδικο να φορολογείται η στέγαση (Lyons, 2007) ιδιαίτερα επειδή, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, αυτοί οι φόροι είναι ανεξάρτητοι από το τρέχον εισόδημα κάποιου και, ως εκ τούτου, δεν αντικατοπτρίζει την ικανότητα να πληρώσουν (Slack και Bird, 2014).

Αυτή η αντιδημοτικότητα μπορεί να μετριαστεί σε περιπτώσεις όπου οι φόροι ιδιοκτησίας είναι τοπικοί φόροι και κατά κάποιο τρόπο θεωρούνται ως χρεώσεις υπηρεσιών για την τοπική κοινότητα, αυξάνοντας έτσι συλλογικά τις τοπικές αξίες ιδιοκτησίας (Musgrave και Musgrave, 1989).

4.2 Αδυναμίες του ελληνικού συστήματος φορολογίας και διοίκησης

Κατά τη διάρκεια σχεδόν 180 ετών, το ελληνικό διοικητικό σύστημα έχει αλλάξει τρομερά, αλλά το ελληνικό κράτος είχε σχεδόν χρεοκοπήσει και ζήτησε οικονομικές ενισχύσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Γίνεται σαφές ότι παρά τις ουσιαστικές προσπάθειες μεταρρύθμισης, ο κρατικός μηχανισμός παρέμεινε αρκετά αναποτελεσματικός, πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχουν πολλές αδυναμίες ενσωματωμένες στη δομή του.

Ο Bronchi (2001) επικρίνει τον εξαιρετικά συγκεντρωτικό χαρακτήρα του φορολογικού συστήματος της χώρας. Αναφέρει ότι οι κυβερνήσεις έχουν πολύ περιορισμένη ισχύ φορολογικής εξουσίας και ότι τα οικονομικά τους, με μερικές

εξαιρέσεις από ορισμένα τοπικά τέλη, όπως η απομάκρυνση αποβλήτων και η χρήση δημόσιας γης, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από επιχορηγήσεις από την κεντρική διοίκηση.

Μέχρι στιγμής η διαδικασία αποκέντρωσης των φορολογικών εξουσιών είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη και αφορά μόνο τις κρατικές δαπάνες. Προτείνει ότι η τρέχουσα ρύθμιση ενδέχεται να χρειαστεί να αναθεωρηθεί, καθώς η κυβέρνηση προχωρά σε μεγαλύτερη διοικητική αποκέντρωση δαπανών.

Ο Zahariadis (2013) σχολιάζει ότι η έννοια της συγκέντρωσης είναι πλεονεκτική μόνο εάν η κυβέρνηση έχει την ικανότητα να εφαρμόζει αποφάσεις και μόνο εάν δεν υπάρχει διαφθορά. Δεδομένου ότι αυτό δεν συμβαίνει στην Ελλάδα, καθώς η χώρα παρουσιάζει ανεπτυγμένη διοικητική ικανότητα (Spanou και Sotiropoulos, 2011) θα ήταν καλό να ακολουθήσουμε τη συμβουλή του Bronchi (2001).

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ, υπήρχε μια θετική εντύπωση για την ικανότητα της χώρας να εισπράττει φόρους, αλλά τελικά χρειάστηκε να κηρύξει επικείμενη αφερεγγυότητα και ζήτησε οικονομική βοήθεια από τα ευρωπαϊκά κράτη μέλη το 2010. Ο Bronchi (2001) επισημαίνει ότι οι αυτοαπασχολούμενοι συνεισφέρουν πολύ λίγα στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και τείνουν να τοποθετηθούν σε τάξεις χαμηλού εισοδήματος για να πληρώσουν λιγότερα, ενώ έχουν δικαίωμα στην ίδια παροχή υπηρεσιών υγείας και γενικά στις ίδιες συντάξεις όπως και οι εργαζόμενοι στον ίδιο τομέα.

Αυτό παρέχει κίνητρο για αυτοαπασχόληση και εξηγεί γιατί επί του παρόντος περίπου το 45% των μισθωτών είναι αυτοαπασχολούμενοι. Η αναποτελεσματική εργασία των φορολογικών αρχών οδήγησε τους πολίτες στο να πιστεύουν ότι είναι ασφαλείς από οποιαδήποτε φορολογική ποινή και τους ενθάρρυνε να δηλώσουν λιγότερους φόρους ή να μην δηλώσουν καθόλου φόρους που είχαν σοβαρά μειονεκτήματα για τους φτωχότερους πολίτες, οι οποίοι με τη σειρά τους είχαν υψηλότερες πιθανότητες ανεργίας και ανάγκες για υπηρεσίες πρόνοιας.

Το κοινωνικό χάσμα διευρύνθηκε συνεχώς και επιδείνωσε τον συνολικό αστερισμό της κοινωνίας. Ο Featherstone (2014) σημειώνει ότι έχει μεγάλη σημασία να προστατευθούν οι φορολογικοί αξιωματούχοι από πολιτικές παρεμβάσεις, καθώς και

οι πιθανότητες να πέσουν για κίνητρα από πολιτικούς και να εμπλακούν σε διεφθαρμένες δραστηριότητες.

Ο Bronchi (2001) απαριθμεί πολλούς παράγοντες που έχουν εμποδίσει την αποτελεσματική είσπραξη φόρων, όπως ένα εργατικό δυναμικό με μεγάλο μερίδιο αυτοαπασχολούμενων, μια αναποτελεσματική φορολογική διοίκηση, το τραπεζικό απόρρητο και, μέχρι πρόσφατα, η έλλειψη κατάλληλης υποδομής για πληροφορίες διασταύρωσης μεταξύ των διαφόρων φορολογικών αρχών.

Επιπλέον, επισημαίνει ότι οι φορολογούμενοι δεν ήταν σίγουροι για το ποια στοιχεία οποιουδήποτε εισοδήματος έπρεπε να φορολογηθούν σε ποιο βαθμό και σε ποια χρονική περίοδο, λόγω συνεχών αναθεωρήσεων και τροποποιήσεων των φορολογικών πράξεων καθώς και της πολυπλοκότητας των φορολογικών νόμων.

Οι Alvarez et al. (2014) προσθέτουν ότι, τότε, η ελληνική λειτουργία φορολογικού ελέγχου είναι αδύναμη. Δηλώνουν ότι υπάρχει έλλειψη ενός αποτελεσματικά κέντρου επίλυσης διαφορών για φορολογικά ζητήματα και ότι υπάρχει ανάγκη εκπαιδευμένου προσωπικού για την αποτελεσματικότερη επιβολή της είσπραξης φόρων. Με την πρώτη ματιά, το ελληνικό φορολογικό σύστημα φαίνεται να χαρακτηρίζεται από έναν αξιέπαινο προοδευτικό χαρακτήρα.

Ο Ιωαννίδης (2015) επισημαίνει ότι η εκτεταμένη φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή δημιουργεί μια εσφαλμένη εντύπωση όσον αφορά τον υποτιθέμενο προοδευτικό χαρακτήρα του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα. Το σύστημα φορολογεί κατάλληλα μόνο τους εργαζομένους και τους συνταξιούχους, καθώς η παρακολούθηση του εισοδήματός τους είναι ευκολότερη, αλλά αφήνει τις μεγαλύτερες φορολογικές φοροδιαφυγές των αυτοαπασχολούμενων από τη μεγαλύτερη εικόνα.

Προσθέτει ακόμη ότι το εισόδημα που δηλώνεται στις φορολογικές αρχές από τους αυτοαπασχολούμενους και τους αγρότες είναι απλώς το εισόδημα που δεν μπορούσε να κρυφτεί. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι το νέο φορολογικό σύστημα, ακόμη και μετά την εισαγωγή επαγγελματικών ομάδων, εξακολουθεί να ευνοεί ομάδες υψηλότερου εισοδήματος, όπως οι αυτοαπασχολούμενοι, οι πλούσιοι αγρότες, καθώς και οι κύριοι γαιοκτήμονες.

4.3 Μεταρρυθμίσεις του ελληνικού φορολογικού συστήματος

Ο Bronchi (2001) εξηγεί ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1990, η βελτίωση της δομής και της ποιότητας της φορολογικής διοίκησης υπήρξε υψηλή στην ατζέντα της κυβέρνησης και εστίασε στη μείωση της φοροδιαφυγής βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα της φορολογικής διοίκησης, τη διαφάνεια και την ανταλλαγή πληροφοριών. Σημειώνει ότι πριν από την εν λόγω χρονική περίοδο οι φορολογικές αρχές ήταν δαπανηρές για να λειτουργήσουν και ήταν αρκετά αναποτελεσματικές στον καθορισμό του εισοδήματος των φορολογουμένων και τους έκαναν να συμμορφωθούν με τους φορολογικούς νόμους.

Κατά τη διάρκεια μιας φορολογικής μεταρρύθμισης το 1994, η κεντρική διοίκηση εκπαίδευσε επιπλέον 13.500 υπαλλήλους, τους ετοίμασε εγχειρίδια που επεξεργάστηκαν τις διαδικασίες είσπραξης φόρων και παρείχαν μια νομική βάση δεδομένων για να αναφέρονται οι φορολογικοί υπάλληλοι. Πραγματοποιήθηκαν έλεγχοι που είχαν θετική επίδραση στην εθελοντική φορολογική συμμόρφωση και στα κρατικά έσοδα, με σχετικά χαμηλό κόστος είσπραξης.

Το 1997 ένα μηχανογραφημένο σύστημα φορολογικών πληροφοριών, το TAXIS ήρθε στο διαδίκτυο που βοήθησε σημαντικά τη διαδικασία είσπραξης φόρων παρέχοντας άμεση πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με φορολογικά θέματα καθώς και σε νομοθετικές πληροφορίες σε αυτόν τον τομέα. Όσον αφορά το καθήκον των φορολογικών μεταρρυθμίσεων, οι Katharaki και Tsakas (2010) περιγράφουν τη βασική πρόκληση για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής ως εξής.

Η στάση των ελλήνων πολιτών απέναντι στη φορολογία (Κάτσιος, 2006) επιβάλλει μέτρα που θα μπορούσαν να βελτιώσουν το σύστημα είσπραξης φόρων σε ολόκληρη τη χώρα. Οι Alvarez et al. (2014) εκφράζουν μια μάλλον επιφυλακτική άποψη σχετικά με τις προγραμματισμένες μεταρρυθμίσεις κατά την προκαταρκτική αξιολόγησή τους για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και τονίζουν ότι υπάρχει μια ευρεία άποψη ότι η Ελλάδα προσπαθεί να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις μέσα σε λίγα χρόνια που σε άλλες χώρες θα είχαν εισαχθεί πιο προσεκτικά για πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Μετά την ελληνική οικονομική κρίση, η κυβέρνηση ζήτησε βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι ο κύριος στόχος τους ήταν να βελτιώσουν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης του

προϋπολογισμού (Featherstone, 2014). Αυτή η ξαφνική αλλαγή δεν προήλθε αποκλειστικά από την πραγματοποίηση προηγούμενων αδικημάτων και λόγω της πρόσφατης κρίσης, αλλά μάλλον εξελίχθηκε λόγω του γεγονότος ότι η ελληνική κυβέρνηση συνειδητοποίησε ένα σημαντικό γεγονός.

Το μέλλον του ελληνικού κράτους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το κεφάλαια διάσωσης που παρέχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Τέτοια κεφάλαια συνδέονται, άμεσα ή έμμεσα, με ορισμένες προϋποθέσεις που επιβάλλει η ΕΕ. Με έναν μάλλον απλό τρόπο θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εάν η Ελλάδα δεν συμμορφωθεί με τα αιτήματα της ΕΕ, το κράτος πιθανότατα δεν θα λάβει καμία οικονομική βοήθεια.

Ωστόσο, η ΕΕ δεν έχει σκοπό να παρέμβει στην κυριαρχία ενός κράτους μέλους, επομένως επισήμως οι προθέσεις μεταρρύθμισης προέρχονται από την ελληνική κυβέρνηση. Η ΕΕ προορίζεται να παρέχει βοήθεια και εμπειρογνωμοσύνη μόνο και να ενεργεί αποκλειστικά ως βοήθεια στην Ελλάδα. Λόγω αυτού, τα επίσημα έγγραφα εκφράζουν σχεδόν αποκλειστικά τις επιθυμίες και τα σχέδια αλλαγής της Ελλάδας αντί να εμφανίζουν τους όρους της ΕΕ που επιβάλλονται στην Ελλάδα.

Προκειμένου η Ελλάδα να ανακτήσει τη σταθερότητα, η ΕΕ δημιούργησε μια ειδική μονάδα, την Task Force για την Ελλάδα, η οποία στάλθηκε στη χώρα προκειμένου να παρέχει εμπειρογνωμοσύνη, καθοδήγηση και τεχνική βοήθεια στην κυβέρνηση. Δόθηκε καθοδήγηση σε πολλούς πολιτικούς τομείς, αλλά επικεντρώθηκε κυρίως σε δύο βασικούς τομείς, όπου χρειαζόταν απεγνωσμένα βοήθεια, δηλαδή τη μεταρρύθμιση της φορολογικής διοίκησης και της κεντρικής διοίκησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015c).

Η ειδική ομάδα ενήργησε ως άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της ΕΕ και της Ελλάδας. Έδρασε ως άμεση φωνή της ΕΕ, επί τόπου στην Αθήνα, για να εκφράσει σαφώς τις αλλαγές που η ΕΕ ήλπιζε ότι θα έκανε η ελληνική κυβέρνηση. Σύμφωνα με μια έκθεση του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα θα μπορούσε να επιτύχει αύξηση 4,5% στα φορολογικά έσοδα, εάν επρόκειτο να εισπράξει φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), εισφορές κοινωνικής ασφάλισης καθώς και φόρο εισοδήματος εταιρειών τόσο αποτελεσματικά όσο άλλα κράτη μέλη της ΕΕ (ΟΟΣΑ, 2011, Zahariadis, 2013).

Η ΕΕ πρότεινε ανεπιφύλακτα στην ελληνική κυβέρνηση την αγορά λογισμικού για ανάλυση δικτύου ΦΠΑ, προκειμένου να καταπολεμηθεί την απάτη καρουζέλ στον ΦΠΑ και να βελτιωθεί η αυτοματοποιημένη διαδικασία εκκρεμούς φορολογίας. Η ελληνική κυβέρνηση υιοθέτησε τις προτάσεις της ΕΕ και δεσμεύτηκε να αγοράσει τέτοιο λογισμικό το οποίο και έκανε το 2016 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015).

Η ΕΕ εξέφρασε την ανάγκη για έναν ανεξάρτητο οργανισμό εσόδων στην Ελλάδα και προέτρεψε την κυβέρνηση να λάβει τα απαραίτητα μέτρα. Ο Featherstone (2014) σημειώνει ότι κατά τη διάρκεια της μεταρρύθμισης δημιουργήθηκε ένα νέο θεσμικό όργανο, που προοριζόταν να συντονίσει τη διαδικασία είσπραξης φόρων, η λεγόμενη «Γενική Γραμματεία για τη Διοίκηση Δημοσίων Εσόδων». Η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών των φορολογικών γραφείων ενημερώθηκε προκειμένου να βελτιωθεί η απόδοση ολόκληρου του συστήματος (Zahariadis, 2013).

Η μελέτη των Katharakí και Tsakas (2010) επιβεβαιώνει ότι τέτοια μέτρα πιθανότατα θα έχουν θετική επίδραση στην αποτελεσματικότητα των ελληνικών φορολογικών γραφείων, καθώς τα πιο αποτελεσματικά γραφεία στη μελέτη τους βρίσκονταν σε πλούσιους δήμους, είχαν περισσότερους ανθρώπινους πόρους καθώς και μεγαλύτερο αριθμό διαθέσιμων τεχνικών υποδομών. Επιπλέον, προτείνουν οι φορολογικές αρχές να ενισχύσουν τις προσπάθειες είσπραξης και διαχείρισης φόρων για την εξασφάλιση επαρκών εσόδων.

Σύμφωνα με τους Katharakí και Tsakas (2010), η ΕΕ είχε εκφράσει την έντονη επιθυμία τους για την ελληνική κυβέρνηση να μεταφέρει όλες τις διαθέσιμες φορολογικές και τελωνειακές ικανότητες στη διοίκηση εσόδων. Επιπλέον, όλο το διαθέσιμο αντίστοιχο προσωπικό άλλων οργανισμών μεταφέρθηκε στη διοίκηση εσόδων. Η κυβέρνηση ενέκρινε τις επιθυμίες της ΕΕ και ολοκλήρωσε τη μεταφορά το φθινόπωρο του 2015 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015).

4.4 Αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων

Η ελληνική κυβέρνηση αναθεώρησε τις μεθόδους της σχετικά με την είσπραξη φόρου ακινήτων και ανακοίνωσε ότι επρόκειτο να ευθυγραμμίσει τις μελλοντικές εκτιμήσεις αξίας ακινήτων με τις τρέχουσες τιμές αγοράς από τον Ιανουάριο του 2017 (Ιωαννίδης, 2015). Ο Ιωαννίδης (2015) προειδοποίησε για τον φαινομενικά προοδευτικό

χαρακτήρα του ελληνικού φορολογικού συστήματος και επέκρινε ότι τα πλουσιότερα άτομα έλαβαν προτιμησιακή μεταχείριση βάσει αυτού του συστήματος.

Σχετικά με αυτό το ζήτημα, οι Έλληνες φορολογικοί υπάλληλοι κατάφεραν να σημειώσουν σημαντική επιτυχία. Στη δεύτερη έκθεση δραστηριότητάς τους η Task Force για την Ελλάδα σημειώνει ότι οι φορολογικές υπηρεσίες κατάφεραν να διενεργήσουν τους 400 ελέγχους ατόμων υψηλού πλούτου που συγκέντρωσαν περισσότερο από το 50% των εκτιμηθέντων δικαιωμάτων και κυρώσεων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Στην τέταρτη έκθεσή τους, η Task Force ανακοινώνει ότι πραγματοποιήθηκε εκπαίδευση για τα νεοσύστατα τηλεφωνικά κέντρα σχετικά με τα φορολογικά θέματα και την είσπραξη χρεών. Σε αυτό το θέμα, η ΕΕ έχει αναγκάσει σαφώς μέσω των απαιτήσεών της να δημιουργήσει δίκτυα πληροφοριών και κέντρα σχετικά με τα χρέη και τους φόρους (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015δ).

Επιπλέον, οι Έλληνες ελεγκτές εκπαιδεύτηκαν περαιτέρω και εισήχθησαν σε νέες ελεγκτικές δεξιότητες καθώς και σε τεχνικές κατάρτισης προκειμένου να διδάξουν το προσληφθέν προσωπικό (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013, 31). Η έκθεση αποκαλύπτει επίσης ότι έγιναν οι πρώτες προσπάθειες το 2013 για την εφαρμογή μιας εξατομικευμένης στρατηγικής για τη φορολογική και τελωνειακή διοίκηση για κάθε τομέα της χώρας.

Μια πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επαινεί τη σημαντική πρόοδο που σημειώθηκε τόσο όσον αφορά τις οργανωτικές ρυθμίσεις για τη φορολογική διοίκηση αλλά και όσον αφορά τις βασικές επιχειρηματικές διαδικασίες, ιδίως τα αποτελέσματα είσπραξης χρεών και επιστροφών ΦΠΑ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014). Επιπλέον, η έκθεση αναφέρει ότι ένας νέος νόμος κατά της διαφθοράς έχει εγκριθεί από το ελληνικό κοινοβούλιο με την πρόθεση να τον ευθυγραμμίσει περισσότερο με τα διεθνή πρότυπα.

Οι δηλώσεις του Zahariadis (2013) σχετικά με τις τρέχουσες μεταρρυθμίσεις δείχνουν ότι η κριτική που εξέφρασε προηγουμένως ο Bronchi (2001) έχουν αναγνωρίσει τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες συμμορφώθηκαν με τα αιτήματα της ΕΕ για την υιοθέτηση του στρατηγικού σχεδίου κατά της διαφθοράς. Ο νόμος φέρνει αλλαγές που η ΕΕ θεώρησε ζωτικής σημασίας για την καταπολέμηση της διαφθοράς, όπως η

υιοθέτηση ενός κώδικα συμπεριφοράς για τα μέλη του κοινοβουλίου, καθώς και μια συνολική αναθεώρηση του νομικού πλαισίου.

Στην ενότητα για τις μεταρρυθμίσεις ο Ζαχαριάδης (2013) επισημαίνει ότι, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η Ελλάδα θα μπορούσε να αυξήσει κατά 4,5 τοις εκατό τα φορολογικά έσοδα, εάν επρόκειτο να εισπράξει φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), εισφορές κοινωνικής ασφάλισης καθώς και εταιρικό φόρο εισοδήματος με την ίδια αποτελεσματικότητα άλλων κρατών μελών της ΕΕ.

Τονίζει ότι η οικονομική ενίσχυση προς την Ελλάδα συνδυάστηκε με αύξηση 5,8% των φόρων. Ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) για καπνό, καύσιμα, αλκοόλ, δικαιώματα τυχερών παιχνιδιών και ακίνητα αυξήθηκε κατά 4%. Ο πραγματικός συντελεστής ΦΠΑ έκλεισε επίσης το χάσμα με τον μέσο όρο της ΕΕ (Bronchi, 2001). Αυτή η αύξηση είχε ως αποτέλεσμα έντονες αρνητικές αντιδράσεις μεταξύ των Ελλήνων.

Στον ελληνικό πληθυσμό οι υψηλότεροι φόροι αποδείχθηκαν εξαιρετικά μη δημοφιλείς, δημιουργώντας κίνητρα για περισσότερη, παρά λιγότερη φοροδιαφυγή (Ζαχαριάδης, 2013). Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει συνειδητοποιήσει την προστιθέμενη αξία της υποστήριξης των κρατών μελών στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στις χώρες τους και έχει ξεκινήσει ένα πρόγραμμα που στοχεύει στην παροχή βοήθειας στα κράτη μέλη.

Το Πρόγραμμα Στήριξης των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων ξεκίνησε από το 2017 και παρείχε εκτεταμένη τεχνική υποστήριξη και εμπειρογνωμοσύνη σε όλα τα κράτη μέλη, είτε βρίσκονται σε κρίση είτε σε προσωρινή ευαίσθητη οικονομική κατάσταση, όπου απλά χρειάζονται βοήθεια για να ξεπεράσουν τα εμπόδια (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015γ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5-ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

5.1 Βασικές πτυχές της επιχειρηματικότητας και της φορολογίας

Η επιχειρηματικότητα έχει έναν ξεχωριστό χαρακτήρα που διακρίνεται από κίνδυνο, δυναμισμό (Schumpeter, 1934), αβεβαιότητα (Knight, 1921), περιορισμούς ρευστότητας και την αδυναμία διαχωρισμού αποταμίευσης από επενδύσεις (Gentry και Hubbard, 2004). Αν και δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως η νεοκλασική θεωρία της επιχειρηματικότητας, έχει σημειωθεί μερική πρόοδος σε αρκετούς αριθμούς από ξεχωριστά μοντέλα, το καθένα με επίκεντρο μια βασική πτυχή της επιχειρηματικής διαδικασίας (Kannianen et al. 2007).

Οι πτυχές που σχετίζονται με τη θεωρία της φορολογίας και την ερμηνεία του επιχειρηματικού εισοδήματος περιλαμβάνουν την από κοινού προσφορά παραγόντων ιδιόκτητων επιχειρήσεων, τη μη συμβατότητα των βασικών ικανοτήτων και την επακόλουθη έλλειψη πρόσβασης σε εξωτερικό κεφάλαιο και τις διαφορές στην πρόσβαση σε επενδυτικές ευκαιρίες μεταξύ επιχειρηματιών και ώριμων επιχειρήσεων.

Τα προβλήματα της αντιπροσωπείας και η μη συμβατότητα αποτελούν τον πυρήνα των θεωριών της εταιρείας, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρηματικής εταιρείας (Williamson, 1975). Για παράδειγμα, πολλές καινοτομίες είναι δύσκολο ή ακόμη και αδύνατο να πουληθούν όταν οι υποκείμενες ιδέες δεν μπορούν να αξιολογηθούν σωστά πριν πωληθούν ή όταν η επιτυχημένη καινοτομία εξαρτάται από τη σιωπηρή γνώση που συνδέεται με τον μεμονωμένο επιχειρηματία.

Σε γενικές γραμμές, ο επιχειρηματίας τείνει να γνωρίζει την ποιότητα και τις προοπτικές επιτυχίας ενός έργου πολύ καλύτερα από τους παρόχους κεφαλαίου, δημιουργώντας μια επενδυτική επιβάρυνση. Παρόμοια προβλήματα αντιπροσωπείας υπάρχουν όσον αφορά την επιχειρηματική προσπάθεια. Για να διασφαλιστεί ότι τα άτομα λαμβάνουν βέλτιστες αποφάσεις, ασκούν υψηλό επίπεδο προσπάθειας, αναλαμβάνουν πολύ υψηλούς κινδύνους και φέρουν την απαιτούμενη αβεβαιότητα.

Τα εταιρικά ίδια κεφάλαια που ανήκουν στους αυτοαπασχολούμενους αυξάνουν την προσπάθεια και με τη σειρά τους τη σταθερή απόδοση, αλλά αυτός ο μηχανισμός κινήτρων περιορίζει τον βαθμό εξωτερικής χρηματοδότησης (Bitler et al., 2005). Ως εκ τούτου, η τυπική εργασία που υπάρχει στην αγορά δεν μπορεί να αντικαταστήσει την

επιχειρηματική προσπάθεια. Ούτε μπορεί να επενδυθεί το παθητικό κεφάλαιο σε μεγάλες εταιρείες, δεδομένου ότι αυτές οι εταιρείες γενικά στερούνται πρόσβασης στις ίδιες καινοτόμες ιδέες και στο επιχειρηματικό ταλέντο.

Οι επιχειρηματίες τείνουν να έχουν τόσο σημαντικά περισσότερες αποταμιεύσεις όσο και υψηλότερη αναλογία αποταμιεύσεων προς το εισόδημα από άλλα νοικοκυριά. Ωστόσο, ο πλούτος τους είναι πολύ λιγότερο διαφοροποιημένος - σχεδόν το ήμισυ του συνολικού πλούτου των επιχειρηματιών εντοπίζεται στις επιχειρήσεις και τα συμπληρωματικά ακίνητα (Cagetti και De Nardi, 2006).

Το εισόδημα από την αυτοαπασχόληση συσχετίζεται περισσότερο με το ποσοστό απόδοσης των χρηματιστηρίων από ό,τι το εισόδημα από μισθούς, εξηγώντας εν μέρει γιατί τα νοικοκυριά με πιο μεταβλητό επιχειρηματικό εισόδημα φαίνεται να υποκαθιστούν τα αποθέματα (Heaton και Lucas, 2000). Αυτό το γεγονός μαζί με το προαναφερθέν κόστος πρακτορείου αναγκάζει τους επιχειρηματίες να κατέχουν ένα πολύ λιγότερο διαφοροποιημένο χαρτοφυλάκιο από τους παθητικούς επενδυτές.

Περισσότερο να πούμε ότι τα προβλήματα κινήτρων και πληροφόρησης που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα μπορούν να μετριαστούν με πολλούς τρόπους. Παραδείγματα περιλαμβάνουν εξειδικευμένες εταιρείες επιχειρηματικών κεφαλαίων, τράπεζες με μακροχρόνιες σχέσεις με τοπικές επιχειρήσεις και προγράμματα μπόνους που μιμούνται επιχειρηματικά κίνητρα.

Οι κοινές προμήθειες καινοτομίας, προσπάθειας και επενδύσεων που χαρακτηρίζουν την επιχειρηματικότητα έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη φορολογική πολιτική. Ακόμα κι αν το κεφάλαιο και η εργασία φορολογούνται χωριστά, η φορολογία κεφαλαίου θα μπορούσε να επηρεάσει την επιχειρηματική προσφορά εργασίας, ενώ η φορολόγηση των αποδοχών εργασίας ιδιοκτήτη-διευθυντή θα μπορούσε να επηρεάσει τις επενδύσεις (Carroll et al. 2000b).

Σε αντίθεση με τους φόρους για τους παθητικούς ιδιοκτήτες, η προσωπική φορολογία των ιδιοκτητών / διαχειριστών μπορεί να επηρεάσει την επέκταση και την πρόσληψη αποφάσεων επιχειρήσεων με παρόμοιο τρόπο. Η αρνητική διασταυρούμενη ελαστικότητα μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας που προσφέρει ο ίδιος πράκτορας μεταφράζεται σε κοινή απόφαση προμήθειας. Κατ' αρχήν, αυτή η υπόθεση θα μπορούσε να δοκιμαστεί εμπειρικά μετρώντας τη διασταυρούμενη ελαστικότητα του

κεφαλαίου και του εισοδήματος για τους αυτοαπασχολούμενους έναντι άλλων παραγόντων.

Ο έλεγχος των επιπτώσεων στο εισόδημα και η ελαστικότητα της προσφοράς των ωρών εργασίας πρέπει να επηρεάζεται από μια αλλαγή στις αποδόσεις κεφαλαίου και η προσφορά των επενδύσεων θα πρέπει να επηρεάζεται από αλλαγές στο εισόδημα εργασίας.

5.2 Αντίκτυπος της φορολογίας στην απόφαση να γίνει κάποιος επιχειρηματίας

Ένα φορολογικό σύστημα μπορεί να έχει πολύπλοκες επιπτώσεις στο επίπεδο της επιχειρηματικότητας. Πρώτα απ' όλα, η επιχειρηματικότητα περιλαμβάνει ανάληψη κινδύνων. Υπάρχει μια εκτεταμένη βιβλιογραφία και μια ανοιχτή συζήτηση σχετικά με το κατά πόσον το φορολογικό σύστημα και, ειδικότερα, πτυχές όπως ο βαθμός προοδευτικότητας ή η αντιμετώπιση των ζημιών ενθαρρύνουν ή αποθαρρύνουν την ανάληψη κινδύνων.

Ένα δεύτερο σημείο είναι ότι η απόφαση να γίνει επιχειρηματίας θα πρέπει να αξιολογηθεί έναντι των κύριων εναλλακτικών λύσεων που είναι διαθέσιμες στο άτομο. Δεδομένου ότι σε πολλές περιπτώσεις η επιλογή είναι μεταξύ της έναρξης μιας νέας επιχείρησης ως αυτοαπασχολούμενου ή της εργασίας ως υπαλλήλου σε μια υπάρχουσα εταιρεία, θεωρούμε τη διαφορετική φορολογική μεταχείριση των εργαζομένων έναντι των αυτοαπασχολούμενων ως σχετικό καθοριστικό παράγοντα αυτής της επιλογής.

Μία από τις κύριες διαφορές μεταξύ των εργαζομένων και των αυτοαπασχολούμενων είναι το επίπεδο των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, το οποίο συνήθως είναι υψηλότερο για τους εργαζόμενους, έτσι ώστε η αυτοαπασχόληση να ενθαρρύνεται σιωπηρά. Το αποτέλεσμα του φορολογικού συστήματος δεν λειτουργεί μόνο μέσω της επίσημης επιβάρυνσης του φόρου, αλλά επίσης μέσω του βαθμού και του κόστους συμμόρφωσης με τον φόρο.

Η φορολογική συμμόρφωση μπορεί να επηρεάσει τις μικρές επιχειρήσεις με δύο τρόπους, με δύο αντίθετα αποτελέσματα. Από τη μία πλευρά, το κόστος συμμόρφωσης, καθώς συνεπάγεται σταθερό κόστος, μπορεί να είναι πιο επαχθές όσο μικρότερη είναι η εταιρεία. Από την άλλη πλευρά, αρκεί μια μικρή επιχείρηση να έχει περισσότερες ευκαιρίες να πραγματοποιήσει άτυπες συναλλαγές και να αποφύγει τον φόρο και

συνεπώς μπορεί να είναι σε πιο πλεονεκτική θέση σε σχέση με τις μεγαλύτερες εταιρείες.

Πράγματι, είναι σημαντικό να κατανοηθεί εάν και σε ποιο βαθμό η ελκυστικότητα της αυτοαπασχόλησης μπορεί να εξαρτάται από κενά ή από τη χαμηλή επιβολή του νόμου του φορολογικού συστήματος, το οποίο επιτρέπει, σιωπηρά τη φοροδιαφυγή.

- **Φορολογία και ανάληψη κινδύνων**

Η οικονομική θεωρία περιγράφει συνήθως τον τομέα της αυτοαπασχόλησης ως τον πιο επικίνδυνο από τον τομέα των μισθωτών. Ένα πρώτο σχετικό κανάλι μέσω του οποίου ένα φορολογικό σύστημα μπορεί να επηρεάσει την επιχειρηματικότητα δίνεται από τον αντίκτυπο του στην ανάληψη κινδύνων. Δεδομένου ότι η φορολογία μειώνει την αναμενόμενη απόδοση μετά από φόρους οποιασδήποτε επικίνδυνης δραστηριότητας, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι υψηλότεροι φορολογικοί συντελεστές θα αποθαρρύνουν την ανάληψη κινδύνων και, συνεπώς, την επιχειρηματικότητα.

Για παράδειγμα, το θεωρητικό μοντέλο των Keuschnigg και Nielsen (2003) υποδηλώνει ότι η υψηλότερη και προοδευτική φορολογία καθυστερεί την επιχειρηματικότητα και την επέκταση των καινοτόμων βιομηχανιών. Ωστόσο, η αρνητική σχέση μεταξύ των υψηλότερων φορολογικών συντελεστών και της επιχειρηματικότητας αμφισβητήθηκε από καιρό από την οικονομική ανάλυση.

- **Φόροι υπεραξίας**

Η είσοδος μπορεί να αποθαρρύνεται από την ασύμμετρη αντιμετώπιση κερδών και ζημιών. Τα φορολογικά συστήματα συνήθως περιορίζουν την επιτρεπόμενη ετήσια έκπτωση για απώλειες κεφαλαίου προκειμένου να μετριαστούν τις επιπτώσεις των ελλείψεων φορολογικών εσόδων και να περιοριστούν οι στρατηγικές φοροαποφυγής (Scholes και Wolfson 1992, Stiglitz, 1985).

Ακόμη και ελλείψει τέτοιων περιορισμών, η αντιστάθμιση ζημιών είναι ιδιαίτερα προβληματική για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν μηδενικά ή πολύ χαμηλά τρέχοντα κέρδη (Crawford και Friedman, 2010). Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η ατελής αντιστάθμιση ζημιών μειώνει την σιωπηρή ασφάλιση που παρέχεται από τον φόρο και μπορεί να αποθαρρύνει την ανάληψη κινδύνων, δεδομένου

ότι οι μεμονωμένοι επιχειρηματίες ενδέχεται να μην διαθέτουν επαρκώς διαφοροποιημένο χαρτοφυλάκιο.

Τα κέρδη κεφαλαίου φορολογούνται συνήθως όταν πραγματοποιούνται. Αυτό δημιουργεί ένα κίνητρο για την αναβολή της πώλησης ενός εκτιμώμενου περιουσιακού στοιχείου προκειμένου να αναβληθεί η πληρωμή φόρου. Οι Chari et al. (2005) και Cho (2014) έχουν αναπτύξει θεωρητικά μοντέλα που τονίζουν τις στρεβλώσεις που προκαλούνται από την επίδραση κλειδώματος στην επιχειρηματικότητα.

Οι Chari et al. (2005) υποστήριξαν ότι οι επιχειρηματίες που μπορούν να κατέχουν μόνο μία επιχείρηση κάθε φορά έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην έναρξη νέων επιχειρήσεων, αν και υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα ικανότητας μεταξύ τους. Η πλευρά της ζήτησης αποτελείται από τράπεζες με ουδέτερο κίνδυνο, οι οποίες είναι εγγενώς διαφορετικές από τους επιχειρηματίες.

Αυτό σημαίνει ότι όσοι είναι σχετικά καλύτεροι στην έναρξη επιχειρήσεων πρέπει να πουλήσουν επιτυχημένες νεοσύστατες επιχειρήσεις σε άλλους και να ξεκινήσουν νέες επιχειρήσεις. Ο Cho (2014), επιτρέπει στους επιχειρηματίες να αγοράσουν μια επιχείρηση και έχουν διαφορετικές ικανότητες στη διαχείριση μιας επιχείρησης, αλλά όλοι είναι εξίσου ικανοί στην έναρξη μιας επιχείρησης. Ως εκ τούτου, οι επιχειρηματίες μπορεί επίσης να ανήκουν στην πλευρά της ζήτησης της αγοράς.

- **Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης**

Ο τρόπος σχεδιασμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να επηρεάσει με διάφορους τρόπους τις επαγγελματικές επιλογές των ατόμων. Η διαφορά στα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ αυτοαπασχολούμενων και εργαζομένων μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία από αυτή την άποψη. Συγκεκριμένα, ένα γενναιόδωρο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να έχει διφορούμενες επιπτώσεις στην επιλογή να γίνει επιχειρηματίας. Πράγματι, μπορεί να υπάρξει αρνητικός αντίκτυπος στην επιχειρηματικότητα στο βαθμό που τα γενναιόδωρα οφέλη κοινωνικής ασφάλισης για τους εργαζομένους αυξάνουν το κόστος ευκαιρίας από το να είναι αυτοαπασχολούμενοι.

Επιπλέον, παρουσία υποχρεωτικών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για αυτοαπασχολούμενους εργαζομένους, θα μπορούσε να υπάρξει αρνητικός αντίκτυπος

στην είσοδο στην επιχειρηματικότητα, δεδομένου ότι οι εισφορές αυτές αντιπροσωπεύουν σημαντική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των αυτοαπασχολούμενων. Από την άλλη πλευρά, η υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση μπορεί να έχει θετική επίδραση στην επιχειρηματική δραστηριότητα δημιουργώντας ένα δίκτυο ασφαλείας σε περίπτωση επιχειρηματικής αποτυχίας.

Ορισμένες μελέτες παρέχουν στοιχεία για μια αρνητική σχέση μεταξύ γενναιόδωρων διατάξεων κοινωνικής ασφάλισης και του ποσού της αυτοαπασχόλησης σε μια χώρα (Wennekers et al., 2005, Steinberger, 2005). Ωστόσο, αυτές οι μελέτες έχουν ορισμένους περιορισμούς.

Ειδικότερα, δεν θεωρούν την ύπαρξη διαφορών στα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης των μισθωτών και των αυτοαπασχολούμενων, και γενικά δεν κάνουν διάκριση μεταξύ των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλλει ο αυτοαπασχολούμενος / εργοδότης και των εισφορών που καταβάλλει ο εργαζόμενος.

Στο βαθμό που οι εργοδοτικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης αυξάνουν το κόστος εργασίας, ενδέχεται να αποτελούν ένα ακόμη εμπόδιο στην είσοδο όταν ο νέος επιχειρηματίας θέλει να ιδρύσει μια νέα εταιρεία και να προσλάβει εργαζόμενους.

5.3 Αντίκτυπος της φορολογίας στις επενδύσεις

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της φορολογίας και των επενδύσεων, τα θέματα αυτά έχουν επίσης μελετηθεί σε βάθος από διαφορετικές οπτικές γωνίες στα οικονομικά. Για παράδειγμα, μια μελέτη που διεξήχθη από τους Da Rin et al. (2010) χρησιμοποιεί τεχνικές δεδομένων πάνελ για να εκτιμήσει τον αντίκτυπο της φορολογίας στις επιχειρήσεις για ένα σύνολο περισσότερων από 2,5 εκατομμυρίων επιχειρήσεων σε 17 ευρωπαϊκές χώρες, κατά την περίοδο 1997 -2004. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η μείωση του φόρου εταιρειών σχετίζεται με τη μείωση του δείκτη κεφαλαίου-εργασίας και, συγκεκριμένα, ο αντίκτυπος των φόρων εταιρειών είναι ισχυρότερος στο κεφάλαιο παρά στην εργασία.

Ωστόσο, όπως επισημαίνουν οι συγγραφείς, είναι επιθυμητή η μείωση του φόρου για την προώθηση της εισόδου επιχειρήσεων στην αγορά - ωστόσο, αυτή η πολιτική μπορεί επίσης να ευνοήσει την είσοδο λιγότερο οικονομικά ισχυρών επιχειρήσεων. Στο ίδιο συμπέρασμα σχετικά με την επίδραση της φορολογίας των εταιρειών και την είσοδο

στην αγορά καταλήγουν οι Braunerhjelm και το Eklund (2014), όπου οι συγγραφείς επιβεβαιώνουν ότι η μείωση της φορολογίας των επιχειρήσεων κατά 10% αυξάνει την εισόδο στην αγορά κατά 3%. Συμπληρώνοντας τα προηγούμενα συμπεράσματα, η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Da Rin et al. (2011) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια μη γραμμική σχέση μεταξύ της φορολογίας και της εισόδου της εταιρείας στην αγορά.

Από την άλλη πλευρά, σε μια μελέτη 14 ανεπτυγμένων χωρών κατά την περίοδο 1982-2007, οι Bond και Xing (2015) βρήκαν μια αρνητική σχέση μεταξύ των φόρων επί των επιχειρήσεων και των επιπτώσεών τους στους δείκτες κεφαλαίου - παραγωγής μιας εταιρείας. Οι συγγραφείς αναπτύσσουν μια οικονομετρική προδιαγραφή που προέρχεται από μια σταθερή ελαστικότητα υποκατάστασης σε ένα νεοκλασικό μοντέλο επένδυσης, διαπιστώνοντας τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα ότι μια αύξηση 1% στη φορολογία μιας εταιρείας έχει αρνητικό αντίκτυπο στους δείκτες κεφαλαίου-παραγωγής μεταξύ - 0,3% και -0,7%. Σε αυτά τα συμπεράσματα καταλήγουν επίσης οι Mukherjee et al. (2017).

Ωστόσο, εκτός από την εύρεση αρνητικής συσχέτισης μεταξύ των φόρων επί των εσόδων των εταιρειών και των δραστηριοτήτων E & A, οι συγγραφείς συμπεραίνουν επίσης ότι οι υψηλότεροι φόροι έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση της προσφοράς νέων αγαθών και υπηρεσιών στην οικονομία της αγοράς. Επιπλέον, αναλύοντας τις επιπτώσεις των φόρων κατανάλωσης στις εταιρικές επενδυτικές αποφάσεις, οι Jacob, et al. (2017) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι αυτή η πηγή φορολογίας είναι επίσης επιζήμια για την επενδυτική πολιτική μιας εταιρείας. Τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν από τους συγγραφείς οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η επιβλαβής επίδραση της φορολογίας κατανάλωσης είναι ισχυρότερη για επιχειρήσεις με υψηλότερο βαθμό ελαστικότητας ζήτησης, εκτός από την υψηλότερη έκθεση στους εγχώριους τελικούς καταναλωτές και σε οικονομικούς περιορισμούς.

Η επένδυση περιγράφεται στην οικονομική θεωρία ως αύξηση του αποθέματος κεφαλαίου που διατίθεται σε μια επιχείρηση. Συνδέεται με την απόκτηση φυσικών περιουσιακών στοιχείων, όπως εγκαταστάσεις ή μηχανήματα, αλλά τα άυλα περιουσιακά στοιχεία όπως το λογισμικό και οι δαπάνες E&A που ενδέχεται να οδηγήσουν σε διπλώματα ευρεσιτεχνίας και πνευματικά δικαιώματα, έχουν γίνει όλο

και πιο σημαντικά, ειδικά σε μια οικονομία βασισμένη στη γνώση, και μπορούν να είναι ιδιαίτερα συναφή σε καινοτόμους τομείς.

Από θεωρητική άποψη, η επίδραση της φορολογίας στις επενδύσεις αναλύθηκε παραδοσιακά, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο με τον οποίο οι φορολογικές διατάξεις επηρεάζουν τον ελάχιστο ρυθμό απόδοσης που απαιτεί μια επιχείρηση σε ένα επενδυτικό έργο για να καλύψει το κόστος της, γνωστό ως το κόστος χρήσης του κεφαλαίου (Hall και Jorgenson, 1967).

Το κόστος χρήσης του κεφαλαίου χρηστών συνοψίζει τα τρία κανάλια επιρροής της φορολογίας στην οριακή κατάσταση που, σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία, οδηγεί την επενδυτική απόφαση και τα οποία είναι τα εξής:

- 1) Ο φορολογικός συντελεστής επί του εισοδήματος της επιχείρησης.
- 2) Το ποσοστό έκπτωσης της εταιρείας, το οποίο εξαρτάται από την πηγή χρηματοδότησης, και
- 3) Οι μειώσεις που σχετίζονται με το κόστος του ενεργητικού.

Οι αναλύσεις που βασίζονται στο κόστος του χρήστη εστιάζουν στην επενδυτική απόφαση στο περιθώριο, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η απόφαση μπορεί να είναι άκαμπτη, όπως στην περίπτωση του τόπου εγκατάστασης μιας μονάδας παραγωγής, είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό. Σε αυτήν την περίπτωση, το σύνολο ή ο μέσος όρος της φορολογικής δήλωσης μπορεί να είναι σχετικός, αντί του οριακού καθαρού φόρου.

Δεύτερον, σε πολλές περιπτώσεις οι εταιρείες ενδέχεται να έχουν περιορισμένη πίστωση, και οι επενδύσεις με θετική παρούσα αξία καθαρού φόρου μπορούν να παραλειφθούν λόγω της ατέλειας των κεφαλαιαγορών. Έχουν πραγματοποιηθεί πολλές εμπειρικές αναλύσεις για τη δοκιμή της θεωρίας και τη χρήση της για την πρόβλεψη της επίδρασης των φορολογικών πολιτικών στις επενδύσεις.

Όπως συνοψίζεται από τους Hasset και Hubbard (2002), οι πρώτες μελέτες δεν βρίσκουν σημαντική επίδραση του κόστους κεφαλαίου του χρήστη στις επενδυτικές αποφάσεις, ενώ οι πιο πρόσφατες, χρησιμοποιώντας πιο εξελιγμένες προσεγγίσεις,

φαίνεται να επιβεβαιώνουν ότι το κόστος χρήστη, εξ' ου και η φορολογία, είναι ένας σημαντικός καθοριστικός παράγοντας της επενδυτικής πολιτικής.

Τα περισσότερα φορολογικά συστήματα επιτρέπουν στις εταιρείες να μεταφέρουν τις απώλειες σε μελλοντικές φορολογικές χρήσεις, αλλά η ασυμμετρία μειώνεται μόνο, δεν εξαλείφεται, λόγω της χρονικής αναβολής της ανάκτησης ζημιών (Crawford και Freedman, 2010). Οι μικρές επιχειρήσεις μπορεί να υποφέρουν ιδιαίτερα από αυτήν την ασυμμετρία, καθώς οι μεγαλύτερες εταιρείες επενδύουν σε περισσότερα έργα και δραστηριότητες, και για το λόγο αυτό έχουν περισσότερο περιθώριο για την αντιστάθμιση κερδών και ζημιών από διαφορετικές επενδύσεις εντός μιας δεδομένης οικονομικής χρήσης.

Ένας συναφής αλλά ξεχωριστός λόγος για τον οποίο οι επιχειρηματικές εταιρείες ενδέχεται να υποστούν υψηλότερο αποτελεσματικό φορολογικό συντελεστή είναι ότι οι νεοσύστατες επιχειρήσεις πρέπει συνήθως να περιμένουν έως ότου πραγματοποιηθούν οι ταμειακές ροές σε μεταγενέστερη περίοδο για να ανακτήσουν τις ζημίες που υπέστησαν την πρώτη περίοδο. Αυτό συνεπάγεται ότι η ανάκτηση ζημιών είναι μερική, ενώ τα έσοδα φορολογούνται με τον πλήρη νόμιμο συντελεστή.

5.4 Επιπτώσεις της φορολογίας στην τοποθεσία της επιχείρησης

Η επιχειρηματική δραστηριότητα συνεπάγεται πολλές επιλογές τοποθεσίας που συνδέονται αυστηρά με το στάδιο ανάπτυξης της επιχείρησης. Συγκεκριμένα, είναι δυνατό να προσδιοριστούν τρεις κύριες φάσεις της διαδικασίας απόφασης θέσης. Πρώτον, κατά τη φάση έναρξης της επιχείρησης, οι επιχειρηματίες θα πρέπει να αποφασίσουν πού θα εντοπίσουν τη νέα τους δραστηριότητα. Δεύτερον, μόλις ξεκινήσει η επιχείρηση και βρίσκεται στο στάδιο της επέκτασης, η σχετική επιλογή αφορά το πού θα βρεθούν περαιτέρω επενδύσεις.

Επίσης, είναι σημαντικό να προσδιοριστεί πού θα εντοπιστούν τα περιουσιακά στοιχεία και τα κέρδη που δημιουργούνται από την επιχειρηματική δραστηριότητα. Από αυτή την άποψη, η απόφαση για τον εντοπισμό των άυλων περιουσιακών στοιχείων, όπως τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, έχει ιδιαίτερη σημασία. Η βιβλιογραφία δεν καταλήγει σε ένα σαφές συμπέρασμα σχετικά με τον αντίκτυπο της φορολογίας στην επιλογή της θέσης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων κατά τη φάση της εκκίνησής τους.

Από τη μία πλευρά, η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι οι φόροι διαδραματίζουν μικρό ρόλο στην παρουσία εξωτερικών συγκροτημάτων. Από την άλλη πλευρά, ορισμένες μελέτες έχουν δείξει ότι οι καινοτόμες νεοσύστατες επιχειρήσεις ανταποκρίνονται σε φορολογικά κίνητρα όταν επιλέγουν την τοποθεσία τους. Αναλυτικότερα, οι καθοριστικοί παράγοντες της αρχικής απόφασης της θέσης των επιχειρηματιών στη φάση εκκίνησης αναλύονται σε μεγάλο βαθμό από τη βιβλιογραφία.

Ένας πρώτος κλάδος της λογοτεχνίας προσπαθεί να ρίξει λίγο φως στις αιτίες των επίμονων διαφορών στη θέση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μεταξύ των περιφερειών εντός των χωρών. Η παρουσία μιας επιχειρηματικής κουλτούρας (Guiso et al., 2015) και η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα (Michelacci και Silva, 2007) έχουν αναγνωριστεί μεταξύ των βασικών καθοριστικών παραγόντων της θέσης νέων επιχειρήσεων σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Έτσι, αυτή η βιβλιογραφία επισημαίνει έμμεσα ότι η φορολογία μπορεί να διαδραματίζει περιορισμένο ρόλο στις αποφάσεις εντοπισμού κατά τη φάση εκκίνησης.

Μια παρόμοια εικόνα προέρχεται από μοντέλα οικονομικής γεωγραφίας που δείχνουν ότι οι δυνάμεις συσσωμάτωσης οδηγούν σε χωρική συγκέντρωση επιχειρήσεων που δεν μπορούν να αποσπαστούν από φορολογικές διαφορές (Borck και Pflüger, 2006, Baldwin et al., 2003). Αυτές οι προβλέψεις επιβεβαιώνονται από την εμπειρική βιβλιογραφία (Brülhart et al., 2012). Οι επιπτώσεις των φόρων στη θέση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στη φάση επέκτασης της επιχείρησής τους είναι σαφέστερες.

Συγκεκριμένα, η εμπειρική βιβλιογραφία τείνει να υποδηλώνει ότι οι μέσοι φορολογικοί συντελεστές επηρεάζουν αρνητικά την τοποθεσία των επενδύσεων, ενώ οι οριακοί φορολογικοί συντελεστές φαίνεται να είναι λιγότερο σχετικοί. Ένα πρώτο κύμα εμπειρικών μελετών επικεντρώνεται στον αντίκτυπο της φορολογίας στα συνολικά μέτρα των άμεσων ξένων επενδύσεων.

Υπάρχουν επίσης εκτενείς αποδείξεις σχετικά με τις επιπτώσεις των φόρων στη θέση των κερδών και των περιουσιακών στοιχείων που δημιουργούνται από καινοτόμες δραστηριότητες. Μια πρώτη ομάδα ερευνών ελέγχει εάν το φορολογητέο εισόδημα είναι χαμηλότερο στις δικαιοδοσίες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές. Μεταξύ άλλων, οι Hines and Rice (1994) χρησιμοποιούν δεδομένα έρευνας στις ΗΠΑ και

παρέχουν αποδεικτικά στοιχεία για τον πολύ μεγάλο αντίκτυπο της φορολογίας στην τοποθεσία του κέρδους.

Μια άλλη προσέγγιση είναι η ανάλυση του αντίκτυπου των φόρων σε δύο πτυχές της χρηματοοικονομικής πολιτικής, τη χρήση του χρέους σε θυγατρικές και το κατά πόσον τα κέρδη σε θυγατρικές επαναπατρίζονται σε μητρικές εταιρείες. Η βιβλιογραφία παρέχει γενικά στοιχεία ότι οι φορολογικοί συντελεστές επηρεάζουν θετικά τη χρήση χρέους από συνδεδεμένες εταιρείες (Loretz and Mokkas, 2015).

Οι Devereux και Griffith (1998) αναλύουν την επίδραση των πραγματικών μέσων φορολογικών συντελεστών στην απόφαση για το πού να παράγουν, υπό την προϋπόθεση ότι θα παράγουν στο εξωτερικό. Χρησιμοποιούν δεδομένα για αμερικανικές εταιρείες που αποφάσισαν να παράγουν στην Ευρώπη και διερευνούν την επιλογή να εντοπιστούν στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία ή τη Γερμανία. Τα αποτελέσματά τους παρέχουν ισχυρές ενδείξεις ότι ο πραγματικός μέσος όρος - αλλά όχι ο πραγματικός οριακός - φορολογικός συντελεστής είναι σημαντικός σε αυτήν την απόφαση.

Ο Stöwhase (2002) χρησιμοποιεί ένα σύνολο δεδομένων σε γερμανικές πολυεθνικές για να αναλύσει την επίδραση των φόρων στον αριθμό θυγατρικών γερμανικών εταιρειών σε οκτώ χώρες υποδοχής. Τα αποτελέσματα αναφέρουν μια σημαντική επίδραση του μέσου φορολογικού συντελεστή για τις επιχειρήσεις στις βιομηχανίες παραγωγής και μια σημαντική επίδραση του νόμιμου φορολογικού συντελεστή για τις επιχειρήσεις στον τομέα των υπηρεσιών, της χρηματοδότησης και της E&A.

Οι Buettner και Ruf (2007) εξετάζουν την απόφαση θέσης των γερμανικών πολυεθνικών εταιρειών, χρησιμοποιώντας ένα σύνολο δεδομένων όπου είναι δυνατή η σύζευξη γερμανικών εταιρειών και των θυγατρικών τους που βρίσκονται στο εξωτερικό. Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι ο νόμιμος φορολογικός συντελεστής έχει ισχυρότερο αντίκτυπο στην απόφαση τοποθεσίας από τον πραγματικό μέσο φορολογικό συντελεστή, ενώ ο πραγματικός οριακός φορολογικός συντελεστής αναφέρεται ότι δεν είναι σημαντικός.

Οι Barríos et al. (2012) χρησιμοποιούν δεδομένα για ευρωπαϊκές πολυεθνικές εταιρείες για να αναλύσουν την επίδραση των φόρων στην τοποθεσία νέων θυγατρικών στο εξωτερικό. Η φορολογία τόσο της χώρας υποδοχής όσο και της μητρικής χώρας

εκτιμάται ότι επηρεάζει αρνητικά αυτήν την απόφαση. Οι Cummins και Hubbard (1995) χρησιμοποιούν δεδομένα σχετικά με την επένδυση ξένων θυγατρικών μεμονωμένων αμερικανικών εταιρειών και επικεντρώνονται στην απόφαση για το επίπεδο κεφαλαίου και την επένδυση υπό όρους. Καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι φόροι έχουν σημασία σε αυτήν την απόφαση.

Μεταξύ άλλων, οι Desai et al (2001, 2007) διερευνούν την επίδραση των φόρων στον επαναπατρισμό των μερισμάτων. Διαπιστώνουν ότι τα μερίσματα από θυγατρικές είναι ευαίσθητα στον φορολογικό συντελεστή της χώρας υποδοχής, σύμφωνα με μια σιωπηρή χαμηλή φορολογική τιμή του επαναπατρισμού. Μια άλλη διάσταση, που σχετίζεται με καινοτόμες εταιρείες, είναι η θέση των άυλων περιουσιακών στοιχείων, όπως η πνευματική ιδιοκτησία.

Παρατηρούμε ότι η επιλογή τοποθεσίας καθορίζει πού φορολογείται το εισόδημα που προέρχεται από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, ενώ ενδέχεται να μην επηρεάζει την τοποθεσία άλλων περιουσιακών στοιχείων, δηλαδή όπου πραγματοποιούνται πραγματικά δραστηριότητες φυσικής παραγωγής ή E&A. Το ζήτημα αναλύθηκε πρόσφατα σε διάφορες μελέτες, οι οποίες δείχνουν μια αρνητική σχέση μεταξύ του επιπέδου του φορολογικού συντελεστή εισοδήματος και του ποσού των άυλων περιουσιακών στοιχείων και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μιας εταιρείας (Ernst et al., 2014, Griffith et al., 2014).

Χρησιμοποιώντας μια ομάδα ευρωπαϊκών πολυεθνικών επιχειρήσεων και δεδομένα σχετικά με την αίτηση στο Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας, οι Karkinski και Riedel (2012) δείχνουν ότι ο συντελεστής φορολογίας εταιρειών ασκεί αρνητική επίδραση στον αριθμό των αιτήσεων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που έχουν υποβληθεί από μια πολυεθνική θυγατρική σε μια δεδομένη κατάσταση και το ποσοτικό αποτέλεσμα είναι μεγάλο.

Το ίδιο αποτέλεσμα επιβεβαιώνεται από τους Griffith et al (2014), χρησιμοποιώντας διαφορετική μεθοδολογία. Διαπιστώνουν ότι η τοποθεσία διπλώματος ευρεσιτεχνίας επηρεάζεται πράγματι από τους φορολογικούς συντελεστές εταιρειών, αν και άλλοι παράγοντες επηρεάζουν αυτήν την απόφαση. Προφανώς, υπάρχει προτίμηση για τον εντοπισμό διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας όπου πραγματοποιούνται καινοτόμες δραστηριότητες.

5.5 Ο αντίκτυπος της φορολογίας στην απασχόληση

Η επιχειρηματικότητα μπορεί να έχει διπλό αντίκτυπο στην αύξηση της απασχόλησης. Από τη μία πλευρά, η απόφαση να γίνει κανείς επιχειρηματίας μπορεί να προωθήσει το συνολικό επίπεδο απασχόλησης, παρακινώντας τους άνεργους να ξεκινήσουν μια επιχείρηση. Από την άλλη πλευρά, οι επιχειρηματίες είναι συνήθως εργοδότες που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Ο ρόλος της επιχειρηματικότητας στην τόνωση της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της αύξησης της απασχόλησης είναι θέμα πολλών συζητήσεων τόσο στον ακαδημαϊκό όσο και στο δημόσιο διάλογο (Acs, 2006).

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αναφέρονται ότι αντιπροσωπεύουν περίπου το 60 έως 70 τοις εκατό των θέσεων εργασίας στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ (ΟΟΣΑ, 1997) και συμβάλλουν στη δημιουργία ενός δυσανάλογα μεγάλου μεριδίου νέων θέσεων εργασίας (Birch, 1987). Η σημασία των νέων και νέων επιχειρήσεων στη δημιουργία απασχόλησης έχει τεκμηριωθεί επίσης από τη βιβλιογραφία (Calvino et al., 2015).

Μια εξήγηση για τον θετικό αντίκτυπο της επιχειρηματικότητας στην αύξηση της απασχόλησης παρέχεται από τους Van Stel et al. (2005). Αυτοί οι συγγραφείς προτείνουν ότι οι επιχειρηματίες είναι πιθανό να βελτιώσουν την καινοτομία και τον ανταγωνισμό σε μια βιομηχανία που μπορεί να οδηγήσει σε βελτιώσεις της παραγωγικότητας οδηγώντας σε επακόλουθο θετικό αποτέλεσμα στην αύξηση της απασχόλησης.

Πολλές εμπειρικές μελέτες έχουν τεκμηριώσει την ύπαρξη μιας τέτοιας θετικής σχέσης είτε εκμεταλλευόμενες διακρατικές συγκρίσεις σε εθνικό επίπεδο είτε σε περιφερειακό επίπεδο, τόσο σε μια ενιαία χώρα (Baptista et al., 2008) όσο και μεταξύ χωρών (Doran et al., 2016). Η ιδέα ότι οι καινοτόμες επιχειρήσεις διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην τόνωση της απασχόλησης και ότι αυτές οι οντότητες πρέπει να υποστηρίζονται από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής μέσω συγκεκριμένων στοχευμένων φορολογικών πολιτικών εξακολουθεί να κυριαρχεί στη βιβλιογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 Συμπεράσματα

Έχοντας ολοκληρώσει την βιβλιογραφική ανάλυση σε ότι αφορά τις επιπτώσεις που έχει το φορολογικό πλαίσιο στην επιχειρηματικότητα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η επιχειρηματική προσπάθεια συνίσταται γενικά στην από κοινού προσφορά εργασίας και κεφαλαίου που κατέχει ο μοναδικός ιδιοκτήτης-διευθυντής. Λόγω της μη συμβατότητας με εξωτερικούς χρηματοδότες, οι ιδιοκτήτες σπάνια μπορούν να αποσυνδέσουν τις αποφάσεις αποταμίευσης και επένδυσής τους και απαιτείται να παρέχουν μεγάλο μέρος της αρχικής χρηματοδότησης της ίδιας της εταιρείας.

Ομοίως, η απόφαση για την προσφορά εργασίας ενός ιδιοκτήτη συνδέεται στενά με τις επενδύσεις, καθώς οι δύο είναι πολύ συμπληρωματικές. Η περιορισμένη προσφορά σε συνδυασμό με τη σημαντική δημιουργία αξίας μέσω της επιχειρηματικής διαδικασίας δημιουργούν αναμενόμενες αποδόσεις που υπερβαίνουν την απόδοση της αγοράς για το κόστος ευκαιρίας των ωρών εργασίας και την αναβολή της κατανάλωσης.

Όταν ορίζεται σωστά, το επιχειρηματικό εισόδημα δεν θα πρέπει να θεωρείται ως υπερβολική απόδοση που μπορεί να φορολογηθεί χωρίς επιπτώσεις στη συμπεριφορά και αρνητικές συνέπειες για την ευημερία. Αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις στη φορολογική πολιτική. Όταν το κεφάλαιο και η εργασία φορολογούνται χωριστά, η φορολογία του κεφαλαίου μπορεί να επηρεάσει την προσφορά επιχειρηματικής προσπάθειας και το αντίστροφο.

Υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά του φόρου εισοδήματος που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις επιχειρηματικές αποφάσεις. Πρώτον, η διάρθρωση του φόρου εισοδήματος μπορεί να επηρεάσει τον κίνδυνο που αντιμετωπίζουν τα άτομα, κάνοντας έτσι την επιλογή να γίνουν επιχειρηματίας περισσότερο ή λιγότερο ελκυστική σε σύγκριση με επαγγέλματα που συνεπάγονται λιγότερη αβεβαιότητα εισοδήματος.

Ομοίως, πιθανές ασυμμετρίες στη θεραπεία των ζημιών μπορούν να επηρεάσουν την τάση να πραγματοποιούνται επικίνδυνες επενδύσεις για μια επιχείρηση. Δεύτερον, ο φόρος εισοδήματος μπορεί να σχεδιαστεί για να μειώσει το κόστος της επένδυσης. Η προσωπική φορολογία των ιδιοκτητών-διαχειριστών μπορεί επίσης να επηρεάσει τις εταιρικές επεκτάσεις και τις αποφάσεις πρόσληψης, σε αντίθεση με τους φόρους για

τους παθητικούς ιδιοκτήτες. Έτσι, το επιχειρηματικό εισόδημα δεν μπορεί να χωριστεί σε εισόδημα εργασίας και εισόδημα κεφαλαίου, όπως υποδηλώνει η θεωρία του διπλού φόρου εισοδήματος.

Τα μοντέλα φορολογίας κεφαλαίου μπορεί να είναι παραπλανητικά όταν εφαρμόζονται σε καταστάσεις στις οποίες η επιχειρηματικότητα είναι σημαντική. Τέτοια μοντέλα έχουν χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση της φορολογίας των ιδιόκτητων μικρών επιχειρήσεων. Αυτό δεν ισχύει όταν λαμβάνεται υπόψη ένα ευρύτερο σύνολο αποφάσεων και περιορισμών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρηματίες.

Ωστόσο, αυτά τα μοντέλα παρέχουν σε πολλές περιπτώσεις τη βάση για τη δημόσια πολιτική. Η μελλοντική έρευνα στη θεωρία της φορολογίας θα πρέπει επομένως να δώσει προσοχή στην ιδιαίτερη φύση της επιχειρηματικότητας, συμπεριλαμβανομένων πτυχών όπως συμπληρωματικοί πόροι που παρέχονται από τον μεμονωμένο επιχειρηματία και ελλείπουσες αγορές για επιχειρηματική προσπάθεια και αβεβαιότητα.

Λόγω της πολύπλευρης φύσης της επιχειρηματικότητας και της έλλειψης ενός συνεκτικού και συμφωνημένου μοντέλου, η επιχειρηματικότητα θα ήταν καλύτερα να ενσωματωθεί στη θεωρία της φορολογίας κεφαλαίου με έναν σταδιακό τρόπο. Πιθανότατα το πιο καρποφόρο αποτέλεσμα, σύμφωνα με την οικονομική προσέγγιση των στρεβλώσεων της αγοράς, είναι η χρήση ξεχωριστών μοντέλων που το καθένα επικεντρώνεται σε μερικές υποθέσεις στις οποίες βασίζεται το βασικό μοντέλο.

Τα ξεχωριστά μοντέλα θα μπορούσαν το καθένα να ενσωματώσει μία ή περισσότερες μοναδικές πτυχές που σχετίζονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα σε υπάρχοντα μοντέλα και να αναλύσει τις συνέπειες. Οι επενδυτικές αποφάσεις επηρεάζονται έμμεσα από την επιλογή χρηματοδότησης και οι τελευταίες εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά του φόρου επί των εσόδων από επιχειρήσεις.

Η προκατάληψη του χρέους που δημιουργείται μπορεί να είναι ένα ιδιαίτερα σχετικό ζήτημα για νέες και καινοτόμες εταιρείες, οι οποίες ενδέχεται να έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην πίστωση. Η μείωση του κόστους κεφαλαίου μπορεί να επιτευχθεί χρησιμοποιώντας αποζημιώσεις απόσβεσης ή αντιμετωπίζοντας ευνοϊκά τις δαπάνες E&A.

Η φορολογία μπορεί να σχεδιαστεί για να αυξήσει τα έσοδα από επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ένα παράδειγμα από αυτή την άποψη είναι τα λεγόμενα κουτιά διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, τα οποία προβλέπουν μειωμένη φορολογία εισοδήματος που προέρχεται από την εκμετάλλευση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Επίσης, οι «φορολογικές διακοπές» μπορούν να ευνοήσουν την επιχειρηματικότητα μειώνοντας το κόστος που σχετίζεται με αυτό, αν και η χρήση τους είναι πιο συχνή σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Σε ορισμένες απόψεις, οι επιπτώσεις των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης στην επιλογή να γίνει κάποιος επιχειρηματίας είναι παρόμοιες με αυτές που έχουν προσδιοριστεί για τον φόρο εισοδήματος.

Ωστόσο, διαφορετικά από ό, τι συμβαίνει με τους φόρους εισοδήματος, οι κοινωνικές παροχές εξαρτώνται συχνά από τις κοινωνικές εισφορές που καταβάλλονται, έτσι ώστε η απαλλαγή από την πληρωμή τους ή τα μειωμένα ποσοστά να συνδέονται συνήθως με μειωμένη πρόσβαση σε παροχές με ένα μειωμένο δίκτυ ασφαλείας κοινωνικής ασφάλισης ου μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικό για άτομα που αναλαμβάνουν επικίνδυνες δραστηριότητες.

6.2 Προτάσεις

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και οι περιπτώσιολογικές μελέτες καλύπτουν πολλά φορολογικά μέσα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την επιχειρηματικότητα. Εδώ συνοψίζουμε τις επιλογές πολιτικής, οι οποίες βρίσκουν ισχυρότερη υποστήριξη στη θεωρητική και εμπειρική βιβλιογραφία. Τα ομαδοποιούμε σε τρία ευρεία σύνολα ανάλογα με το αν στοχεύουν επιχειρηματικό κίνδυνο, κόστος ή απόδοση.

1. Πολιτικές που μπορούν να μειώσουν τον επιχειρηματικό κίνδυνο

Η παροχή πλήρους αντιστάθμισης των επιχειρηματικών ζημιών μπορεί να ενθαρρύνει την ανάληψη κινδύνων μειώνοντας την ασύμμετρη μεταχείριση μεταξύ κερδών και ζημιών που οδηγεί σε «φόρο επιτυχίας». Συγκεκριμένα, η πλήρης αντιστάθμιση των αρχικών ζημιών σε νέες εταιρείες μπορεί να είναι επωφελής για τις επιχειρηματικές νεοσύστατες επιχειρήσεις, δεδομένου του δυνητικά μεγάλου κόστους εκ των προτέρων για την ανάπτυξη νέων προϊόντων ή επιχειρηματικών μοντέλων.

Ωστόσο, αυτό μπορεί να είναι δύσκολο να εφαρμοστεί όταν οι επιχειρήσεις, στα αρχικά τους στάδια, δεν έχουν αρκετά έσοδα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, θα μπορούσαν να πειραματιστούν καινοτόμες λύσεις, όπως η δυνατότητα αντιστοίχισης ζημιών με φόρους διαφορετικούς από τον φόρο εισοδήματος, ή ακόμη και για μεταφορά και διαπραγμάτευση πιστώσεων φόρου.

2. Πολιτικές που μπορούν να μειώσουν το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας

Η αποζημίωση για εταιρικά ίδια κεφάλαια μειώνει το κόστος χρηματοδότησης μέσω των ιδίων κεφαλαίων, επιτρέποντας την αφαίρεση από την εταιρική φορολογική βάση του τεκμαρτού κόστους των ιδίων κεφαλαίων. Αυτό μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις επιχειρήσεις που έχουν συνήθως πιο περιορισμένη πρόσβαση στη χρηματοδότηση χρέους.

Η έκπτωση φόρου επί των δαπανών για E&A φαίνεται να είναι ένας πολύ αποτελεσματικός τρόπος για να ενθαρρυνθούν οι επενδύσεις σε E&A. Υπάρχουν τρία κύρια στοιχεία που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα αυτής της πολιτικής και είναι ο σχεδιασμός, η πολυπλοκότητα των διαδικασιών και η στόχευση.

Επιπλέον, θα πρέπει να χορηγείται δυνατότητα επιστροφής χρημάτων για να επιτρέπεται στις επιχειρήσεις να κάνουν πλήρη χρήση του κινήτρου. Οι διαδικασίες ενιαίας και on-line αίτησης μειώνουν το κόστος συμμόρφωσης και ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί περιορίζοντας την έκπτωση φόρου σε νέες και μικρές εταιρείες και ευνοώντας συγκεκριμένους τύπους E&A.

Υπάρχουν δύο βασικά εργαλεία για την εφαρμογή ενός απλουστευμένου φορολογικού καθεστώτος για τις μικρές επιχειρηματικές επιχειρήσεις. Η χρήση κατωφλίων για εισόδημα και φορολογία ΦΠΑ και η υιοθέτηση υποτιθέμενης φορολογίας. Αν και τα απλουστευμένα συστήματα μπορεί να έχουν θετικά αποτελέσματα στη συμμόρφωση, η βιβλιογραφία προτείνει ότι θα πρέπει να συνδυάζονται με κίνητρα για τις επιχειρήσεις να εισέλθουν στο κανονικό σύστημα, αλλιώς μπορεί να είναι εμπόδιο στην ανάπτυξη της επιχείρησης.

Μια ψηφιοποίηση σε ολόκληρο το φορολογικό σύστημα μπορεί να ελαχιστοποιήσει το κόστος συμμόρφωσης και να διευκολύνει την πληρωμή των φορολογικών

υποχρεώσεων, ιδίως για τις μικρές επιχειρήσεις και για τους παρόχους στη συνεργατική οικονομία.

3. Πολιτικές που μπορούν να αυξήσουν τις επιστροφές στην επιχειρηματική δραστηριότητα

Η φορολογική μεταχείριση των κεφαλαιουχικών κερδών παίζει κεντρικό ρόλο στον καθορισμό της απόδοσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας, δεδομένου ότι η τελευταία αμείβεται κυρίως με τη μορφή κεφαλαιουχικών κερδών. Περαιτέρω, η μείωση της φορολογίας των κεφαλαιουχικών κερδών μπορεί να ενθαρρύνει την παροχή κεφαλαίου σε μικρές επιχειρήσεις με περιορισμένη πρόσβαση σε πιστώσεις από επιχειρηματίες.

Υπάρχουν τρία χαρακτηριστικά του φόρου, τα οποία είναι σχετικά και είναι ο φορολογικός συντελεστής, ο χρόνος φορολογίας και η αντιμετώπιση των απωλειών κεφαλαίου. Η συνολική κατάργηση ή η μείωση της φορολογίας κερδών κεφαλαίου μπορεί να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις, αλλά δημιουργεί επίσης ευκαιρίες για τη διάβρωση της φορολογικής βάσης εισοδήματος και μπορεί να οδηγήσει σε επενδύσεις χαμηλής ποιότητας.

Για το λόγο αυτό, μια πιο αποτελεσματική πολιτική είναι να στοχεύσουμε στη μείωση της φορολογίας κερδών κεφαλαίου σε νέες εταιρείες. Η θεωρητική βιβλιογραφία υποστηρίζει σθεναρά τη φορολογία επί της δεδουλευμένης και πλήρους αντιστάθμισης ζημιών, αλλά η πραγματική εφαρμογή έρχεται στο κόστος ενός μάλλον περίπλοκου και αδιαφανή φορολογικού τύπου. Κατά συνέπεια, οι απόπειρες εφαρμογής στην πράξη ήταν σπάνιες.

Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί μια σταθερή συνταγή για το τι πρέπει να κάνει μια κυβέρνηση για να ενθαρρύνει την επιχειρηματικότητα. Επιπλέον, η στόχευση της προώθησης της επιχειρηματικότητας είναι ένα ιδιαίτερα απαιτητικό καθήκον για τον νομοθέτη. Ορισμένες διατάξεις που αποσκοπούν στη μείωση του κόστους έκθεσης σε κίνδυνο, στη μείωση του κόστους χρηματοδότησης ιδίων κεφαλαίων και στην αύξηση της απόδοσης από τις επενδύσεις, φαίνεται να πηγαίνει προς τη σωστή κατεύθυνση.

Επιπλέον, η βιβλιογραφία και οι περιπτωσιολογικές μελέτες υποδηλώνουν ότι ορισμένα φορολογικά κίνητρα, όπως οι φορολογικές πιστώσεις και τα επιδόματα E&A,

μπορούν να σχεδιαστούν για να ενθαρρύνουν αποτελεσματικά την καινοτόμο δραστηριότητα.

Οι φορολογικές προκλήσεις και οι διοικητικές προκλήσεις είναι αλληλένδετες και, ειδικότερα, αναμένουμε ότι οι ευρείας βάσης μεταρρυθμίσεις για την εφαρμογή ψηφιακών φορολογικών λογαριασμών μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση του κόστους για όλους τους συμμετέχοντες στη συνεργατική οικονομία και αυτό πρέπει να θεωρηθεί κρίσιμος παράγοντας για ευρύτερες μεταρρυθμίσεις στη φορολογική πολιτική που μπορεί να απαιτείται.

Βιβλιογραφία

Akrivopoulou, C., Dimitropoulos, G., & Koutnatzis, S. (2012). The Kallikratis Program. *Istituzioni Del Federalismo Rivista Di Studi Giuridici E Politici*, 3, 653-953. Retrieved from <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4903145>

Alvarez & Marsal Taxand & Adam Smith International, (2014). Preliminary Evaluation of the Technical Assistance provided to Greece in 2011-2013 in the areas of Tax Administration and Central Administration Reform.

Auerbach, A. (1996). Measuring The Impact of Tax Reform. *National Tax Journal*, 49(4), 665-673.

Bronchi, C. (2001). Options for Reforming The Tax System in Greece. *OECD Economics Department Working Papers*, 291, 2-25.

Chardas, A. (2014). The interplay between austerity, domestic territorial reform and European Union Cohesion Policy: Multi-level Governance and the application of the partnership principle in Greece. *European Urban And Regional Studies*, 21(4), 432-444.

Cohen, S., & Karatzimas, S. (2014). Reporting performance information in the public sector: the moral behind the (non)application of program budgeting in Greece. *International Review Of Administrative Sciences*, 80(3), 619-636.

Crețu, G. (2015). Reform trajectories in Southeastern Europe: Greece and Romania in comparative perspective. *Sfera Politicii*, 22(2), 41.

Di Mascio, F., & Natalini, A. (2013). Fiscal Retrenchment in Southern Europe: Changing patterns of public management in Greece, Italy, Portugal and Spain. *Public Management Review*, 17(1), 129-148.

European Commission. (2012). *Second Activity Report*. European Commission.

European Commission. (2015d). *Report on Greece's compliance with the second set of milestones of December 2015*. Athens: European Commission.

European Commission-Greek Authorities. (2015). Plan for technical cooperation in support of structural reforms.

Featherstone, K. (2014). External conditionality and the debt crisis: the 'Troika' and public administration reform in Greece. *Journal Of European Public Policy*, 22(3), 295-314.

Feldstein, Martin (1999). Tax Avoidance and The Deadweight Loss of the Income Tax. *Review of Economics and Statistics* 81(4): 674–680.

Giertz, Seth, & Jacob Feldman (2013). The Costs of Tax Policy Uncertainty and the Need for Tax Reform. *Special Report, Tax Notes* 138(8): 951–963.

Harberger, A. C. (2008). Corporation Tax Incidence: Reflections on what is Known, Unknown and Unknowable. In J. W. Diamond, & G. R. Zodrow, *Fundamental Tax Reform: Issues, Choices, and Implications*. Cambridge: MIT Press.

Kenny, L. W., & Winer, S. L. (2006). Tax Systems in the World: An Empirical Investigation into the Importance of Tax Bases, Administration Costs, Scale and Political Regime. *International Tax and Public Finance* 13, 181–215.

Keen, M. (2008). VAT, tariff, and withholding: Border taxes and informality in developing countries. *Journal of Public Economics* 92, 1892-1906.

Mankiw, N. Gregory, Matthew Weinzierl, and Danny Yagan (2009). Optimal Taxation in Theory and Practice. *Journal of Economic Perspectives* 23(4): 147–174.

Martinez-Vazquez, J. (2008). The Impact of Budgets on the Poor: Tax and Expenditure Benefit Incidence Analysis, in *Public Finance for Poverty Reduction*, Blanca Moreno-Dodson and Quentin Wodon (eds.) World Bank.

Moretti, Enrico, and Daniel J. Wilson (2017). The Effect of State Taxes on the Geographical Location of Top Earners: Evidence from Star Scientists. *American Economic Review* 107(7): 1858–1903.

Piketty, Thomas, Emmanuel Saez, and Stephanie Stantcheva (2014). Optimal Taxation of Top Labor Incomes: A Tale of Three Elasticities. *American Economic Journal: Economic Policy* 6, 1: 230–271.

Romero-Ávila, D., & Strauch, R. (2008). Public Finance and Long-Term Growth in Europe: Evidence from a Panel Data Analysis. *European Journal of Political Economy* 24(1), 172-191.

Simmons, R. S. (2006). Does recent empirical evidence support the existence of international corporate tax competition? *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* 15, 16-31.

Tsakanikas, A., Stavraki, S., & Valavanioti, E., (2018). Annual Entrepreneurship Report 2017-2018: Fewer ventures, better employment prospects, Foundation for Economic & Industrial Research

Toder, Eric (2017). Taxing Entrepreneurial Income. Tax Policy Center, Urban Institute and Brookings Institution.
<<http://www.taxpolicycenter.org/publications/taxing-entrepreneurial-income/full>>, as of March 1, 2018.

Watrín, C., & Ullmann, R. (2008). Comparing Direct and Indirect Taxation: The Influence of Framing on Tax Compliance. *The European Journal of Comparative Economics* 5(1), 33-56.

Weller, C. E. (2007). The Benefits of Progressive Taxation in Economic development. *Review of Radical Political Economics* 39(3) , 368-376.